

Қ.Ҳакимов, М. Ғўдалов

ЖИЗЗАХ ВИЛОЯТИ

ГЕОГРАФИЯСИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ХАЛҚ ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ

А. ҚОДИРИЙ НОМЛИ ЖИЗЗАХ ДАВЛАТ
ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

Handwritten signature and stamp

Қ.Ҳакимов, М. Ғўдалов.

ЖИЗЗАХ ВИЛОЯТИ ГЕОГРАФИЯСИ

Жиззах-2004

ҚЎЧҚОР ҲАКИМОВ,
МИРКОМИЛ ҒУДАЛОВ

ЖИЗЗАХ ВИЛОЯТИ ГЕОГРАФИЯСИ
Жиззах-2004. 52 бет

А. Қодирий номли Жиззах Давлат педагогика институти
Илмий Кенгашининг 26.02.2004 йил № 7-сонли қарори билан
нашрга тавсия этилди

Қўлланмада Жиззах вилоятининг иқтисодий географик ўрни, маъмурий бўлиниши, табиий ресурслари, уларнинг халқ хўжалигидаги аҳамияти, вилоят аҳолиси ва меҳнат ресурслари, шаҳар ва туманлар, саноат ва қурилиш, қишлоқ хўжалик транспорт тармоқлари ҳамда иқтисодий алоқалари аниқ маълумотлар ва рақамлар асосида ёритилган. Қўлланма география фани мутахассислиги бўйича таълим олаётган талабалар, география ўқитувчилари ҳамда вилоят иқтисодий ва ижтимоий географияси билан қизиқадиганларга мўлжалланган.

Такризчилар:

Самарақанд Давлат Университети кафедра мудири, география
фанлар номзоди, доцент Н. Маматқулов.
Жиззах Давлат педагогика институти кафедра мудири, география
фанлар номзоди, доцент К. Қурбонов.

© «Сангзор» -6-12-1,1-300

*Жиззах-табаррук аждодларимиз қадами етган
муқаддас маскан. ...*

*Бугун бағри кенг, гурури баланд, захматкаш
Жиззах халқи янги-янги марраларга эришиш
мақсадида астойдил бел боғлаб, меҳнат қилмоқда.*

Ислом Каримов

КИРИШ

Дунё сиёсий харитасида мустақил Ўзбекистон Республикаси пайдо бўлганлигига қарийб 13 йил бўлди. Эндиликда ўзига хос йўл танлаб халқ хўжалигининг турли тармоқларида туб ислохотларни босқичма-босқич амалга ошираётган Ўзбекистон жаҳон ҳамжамиятида ўз мавқеини мустаҳкамлаб бормоқда. Бунда ҳамма вилоятлар қатори Жиззах вилоятининг ҳам ўз улуши бор. Жиззах вилоятининг Ватанимиз равнақига қўшаётган ҳиссаси нималардан иборат эканлигини чуқурроқ ўрганиш учун вилоятнинг иқтисодий географик ўрни, табиий шароити, ер усти ва ер ости бойликлари, иқлими, сувлари, аҳолиси, меҳнат ресурслари, халқ хўжалиги, транспорти ва ташқи иқтисодий алоқаларини ҳар томонлама ўрганиб, уни ёш авлодга етказиб бериш шарафли вазифа ҳисобланади. Мустақилликнинг дастлабки йилларидаёқ Республика Президенти И.Каримовнинг ташаббуси билан «Таълим тўғрисидаги қонун» ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» қабул қилиниши бу соҳада ҳам ислохотларнинг чуқурлашишига олиб келди. Ушбу рисоланинг юзага келишига биринчидан, шу қонунларга асосланган «География таълими концепцияси»даги ўз Ватани, ўз ўлкаси географиясини ўрганмай туриб, бошқа ўлка ва мамлакатлар ҳақидаги маълумотларни ўрганиш мумкин эмас деган фикр бўлса, иккинчидан, 2003 йил Жиззах вилояти ва Жиззах Давлат педагогика институтининг ташкил топганига 30 йил тўлиши сабаб бўлган. Ҳозирга қадар олимларимиз томонидан Жиззах вилояти ҳар томонлама ўрганиб келинган. Бу соҳада Л. Алибеков ва С. А. Нишоновнинг «Природные условия и ресурсы Джизакской области» (Тошкент. «Ўзбекистон» 1978 й)

Ҳ.Ҳайдаровнинг «Жиззах вилояти тарихи» (Тошкент. «Меҳнат» 1996 й) ва А.Тошкенбоев, Ў.Носировнинг «Жиззах вилояти» (Тошкент. «Ўзбекистон» 1996 й) рисоаларини таъкидлаш жоиздир. Жиззах вилояти тўғрисида мавжуд китоблар кенг қамровли бўлиб, улар нафақат вилоят географияси, балки тарихи, иқтисодиёти ва бир қатор бошқа соҳаларни ҳам қамраб олган. Бизнинг мақсадимиз эса вилоятдаги география фанига алоқадор бўлган ўқитувчилар, талабалар ва ўқувчиларининг ҳамда вилоят иқтисодий ва ижтимоий географияси билан қизиқадиган барча китобхонларнинг шу соҳага бўлган талабини қисман бўлса ҳам қондиришдан иборатдир.

Қўлланмада Жиззах вилояти ҳудудидаги ишлаб чиқариш тармоқларини жойлаштириш ва ривожлантиришда охириги йилларда пайдо бўлган айрим тафовутларни ҳисобга олган ҳолда вилоят саноатини тугунларга бўлиб ўрганиш тавсия қилинган. Бу фикр А.Тошкенбоев, У.Носировлар томонидан «Жиззах вилояти» китобида Т.»Ўзбекистон» 22-бет) илгари сурилган. Биз бу фикрларга қўшилган ҳолда охириги йилларда вилоят саноатида бўлаётган ўзгаришларни ҳисобга олиб саноат тугунлари сонини тўрттадан бештага кўпайтириш лозимлигини ҳамда маъмурий жиҳатдан бу саноат тугунлари қайси туманларни ўз ичига олишини аниқ белгилаб беришга ҳаракат қилганмиз.

Албатта қўлланма камчилик ва нуқсонлардан ҳоли эмас. Шу сабабдан китобхонлар бу борадаги ўз фикр ва мулоҳазаларини қуйидаги манзилга ёзиб юборадилар деган умиддамиз.

Жиззах шаҳри. А.Қодирий номли Жиззах Давлат Педагогика институтининг География ва иқтисодий билим асослари бўлими.

Муаллифлар ушбу ишга бевосита раҳбарлик қилиб, ўз фикр ва мулоҳазаларини билдирган география фанлари номзоди, доцент Н.И.Исмаиловга ўзларининг чуқур миннатдорчиликларини изҳор этадилар.

ЖИЗЗАХ ВИЛОЯТИНИНГ ГЕОГРАФИК ЎРНИ ВА МАЪМУРИЙ БЎЛИНИШИ.

Жиззах вилояти икки дарё, Зарафшон ва Сирдарё оралиғида жойлашган. Вилоят ҳудудини жануб ва жанубий-шарқдан Туркистон тоғ тизмалари тармоқлари (Молгузар тизмаси), ғарбдан Нурота тизмасининг шарқий қисми эгаллаган. Шимол, шимоли-ғарби ва шарқий қисми текисликлардан иборат. Вилоят ҳудуди жануб ва жануби-ғарб томон кўтарилиб бориб, тоғ тизимларига қўшилиб кетади.

Жиззах вилояти Ўзбекистонни марказий минтақасида жойлашган бўлиб, майдони 21,1 минг км, кв. Бу республика майдонининг 4,5 фоизини ташкил этади.

Вилоят шимол ва шимолий-шарқда Қозоғистон Республикасининг Жанубий Қозоғистон вилояти, жануб ва жанубий-шарқдан Тожикистон Республикасининг Суғд вилояти, жануби-ғарбда Самарқанд, шимоли-ғарбда Навоий ва шарқда Сирдарё вилоятлари билан чегарадошдир.

Жиззах вилояти майдонининг катталиги жиҳатидан республика вилоятлари орасида Навоий, Бухоро, Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларидан кейин бешинчи ўринда туради. Ҳудудининг узунлиги ғарбдан шарқга 150 км, шимолдан жанубга 175 км ни ташкил этади.

Вилоятнинг иқтисодий географик ўрнининг қулайлиги унинг ижтимоий-иқтисодий, маданий раўнақи учун қулай имкониятлар яратади. Иқтисодий географик ўрнининг муҳим хусусиятларидан бири-Жиззахни Республикамиз миқёсида энг ривожланган Тошкент ва Самарқанд вилоятларининг ўртасида жойлашганлигидир. Бу ҳолат вилоят иқтисодиётининг ривожланишига ижобий таъсир кўрсатмоқда. Жиззах Республика марказида жойлашганлиги сабабли барча вилоятлар ўзаро иқтисодий алоқаларини вилоят ҳудудидан ўтадиган йўллар орқали олиб борадилар.

Вилоят рельефи хилма-хил бўлиб, текисликлар, адирлар, тоғ ёнбағри ва тоғларнинг ўзаро мужассамлашганлигини

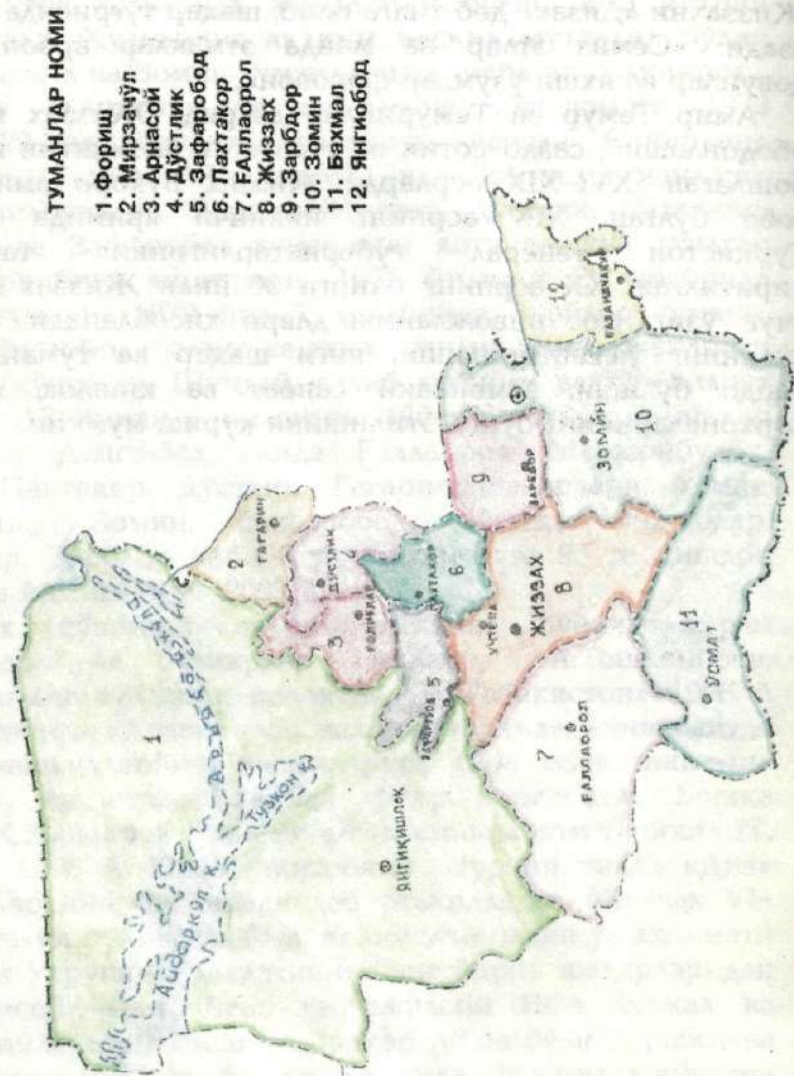
кўриш мумкин. Нурота, Молгузар ва Туркистон тоғ тизмалари ўзига хос иқлим ва табиат манзараларини вужудга келтирган. Вилоятнинг энг баланд нуқтаси Туркистон тоғ тизмасида жойлашган бўлиб 3623 метрни ташкил этади. Худуднинг иқлими кескин мўътадил бўлиб Фориш, Бахмал ва Зомин туманларида нисбатан салқинрок.

Жиззах вилоятини ташкил этиш тўғрисидаги 1973 йилнинг 29 декабридаги фармонга асосан Самарқанд вилоятдан Бахмал, Ғаллаорол ва Зомин туманлари, Сирдарё вилоятдан Фориш, Жиззах, Дўстлик, Пахтакор, Мирзачўл ва Зафаробод туманлари янги ташкил этилган вилоят таркибига киритилди. 1975 йилнинг 26 ноябрида Арнасой тумани, 1979 йил 7 декабрида Зарбдор тумани, 1999 йил Янгиобод тумани ташкил этилиб Жиззах вилояти таркибига қўшилди. Шундай қилиб ҳозирги вақтда вилоят таркибида 12 туман, вилоятга бўйсинувчи 2 та шаҳар Жиззах ва Даштобод ҳамда Ғаллаорол, Маржонбулоқ, Учқулоч, Пахтакор, Дўстлик, Гагарин шаҳарлари, Ўсмаат, Янгиқишлоқ, Зомин, Зафаробод, Учтепа, Ғолиблар, Баланчақир, Зарбдор каби 8 та шаҳарча ва 95 та қишлоқ фуқаролар йиғини бор. (2003 й)

Жиззах сўзининг келиб чиқиши бўйича турли мулоҳазалар ва фикрлар мавжуд. А.Тошкенбоев, У.Носировнинг «Жиззах вилояти» (Т.»Ўзбекистон» 1996 й 5-бет) китобида «Дизак» сўз тилида «қалъа», айти пайтда Жиззах мавжуд табиий белгиларига кўра «Сак таквими» маъносини англатиши ҳақида фикр юритилган. Бошқа муаллиф Ҳ.Ҳайдаров ўзининг «Жиззах вилояти тарихи» (Т. «Меҳнат» 1996 й 17-бет) китобида туркий тилда «Диз» қалъа маъносини билдиради деб таъкидлаган. Жиззах VI-асрдан маълум бўлиб, араблар келмасдан олдин ўз аҳамияти жиҳатидан Усрушона давлатининг энг йирик шаҳарларидан бири ҳисобланган. Араб географлари Ибн Ҳовкал ва Муқаддасийларнинг ёзишича, шаҳар обод бўлиб, работ ва жоме масжидлари кўп бўлган. Қадимда Жиззахда кўпгина карвон йўллари бирлашиб, Амир Темур (Илонўтди) дарвозаси орқали Самарқанд воҳасига ўтган. Жиззах

дарвоза вазифасини ўтаб, Бухоро, Хуросон, Ўрта Шарқ билан Тошкент, Фарғона водийларини бир-бири билан боғлаган. Заҳириддин Муҳаммад Бобур «Бобурнома»сида Жиззахни «Дизак» деб тилга олиб, шаҳар тўғрисида шундай ёзади: «Семиз этлар ва майда этмаклар арзон, чучук қовунлар ва яхши узумлар фаровон».

Амир Темур ва Темурийлар даврида Жиззах яна ҳам ободонлашиб, савдо-сотиқ ва стратегик аҳамиятли касб эта бошлаган. XVI-XIX асрларда Жиззах Бухоро амирлигига тобе бўлган. XIX асрнинг иккинчи яримида Жиззах Туркистон генерал губернаторлигининг таркибига киритилган. XX асрнинг охириги 30 йили Жиззах вилояти учун ўзига хос ривожланиш даври ҳисобланади. Жиззах чўлининг ўзлаштирилиши, янги шаҳар ва туманларнинг пайдо бўлиши, замонавий саноат ва қишлоқ хўжалик корхоналарининг бунёд этилишини кўриш мумкин.

ТАБИАТ РЕСУРСЛАРИ ВА УНИНГ ХАЛҚ ХЎЖАЛИГИДАГИ АҲАМИЯТИ

Жиззах вилоятининг табиат ресурслари ўзига хос ва ранг-баранг бўлиб, халқ хўжалигининг турли соҳаларини ривожлантириш учун барча имкониятлар мавжуд.

Рельефи жиҳатидан вилоят ҳудуди бир-биридан аниқ ва равшан фарқ қиладиган икки қисмга бўлинган. Вилоят ҳудуди шимолда текислик ва пасттекисликлардан иборат бўлиб, қолган қисмларида Туркистон, Молгузар ва Нурота тоғ тизимлари қад кўтарган. Бу икки қисм бир-биридан ўз геологик тузилиши, рельефи, иқлим шароити, флора ва фаунаси ҳамда тупроқ турлари билан фарқ қилади. Вилоятнинг шимолий қисмини асосан Қизилқум чўллари эгаллаган ва бу қисми ландшафтида қумтепаларнинг ботиқлар билан аралашиб кетганлиги хосдир. Вилоят ҳудудида олиб борилган геологик қидирув ишлари натижасида кўпгина фойдали қазилма конлари аниқланган. Учқулочдаги кўрғошин ва рух, Қўйтошдаги вольфрам ва валлостонит, Чимқўрғондаги охактош, Маржонбулоқдаги олтин ва мис, Ўсмадаги мрамор ва бошқа конлар шулар жумласидандир. Маҳаллий аҳамиятга эга бўлган охактош, қум, шағал, гипс, бўр ва бошқа бинокорлик материаллари вилоят ҳудудида кенг тарқалган. Фаллаорол, Фориш ва Мирзачўл туманларида минераллашган шифобахш сувлар мавжуд бўлиб, улар асосида маҳаллий аҳамиятга эга сихаттоҳлар қурилган. Сульфат-хлорид натрийли Чимқўрғон балчиғидан физиотерапия ва даволаш-профилактика муассасаларида фойдаланилади.

Аниқланган фойдали қазилмалар негизида вилоят ҳудудида келажақда тоғ-кон саноатини барпо этиш имконияти мавжуд бўлиб, бу мамлакат иқтисодиётини ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этиши мумкин.

Вилоят агроиклим ресурсларининг етарлилиги билан ҳам алоҳида ажралиб туради. Йиллик ҳарорат йиғиндиси 4000-6000 градусга, йиллик қуёшли кунлар 2800-3000 соатга тенг бўлиб, вегетация даври 220-230 кунгача давом этади.

Иқлимнинг иссиқлиги ва вегетация даврининг узоқлиги пахтанинг ўртапишар ва ҳатто ингичка толали навларини етиштириш имконини беради. Пахтадан ташқари вилоят ўзининг полиз маҳсулотлари, узум, анор, анжир, олма ва бошқа мевалари билан ҳам машҳурдир. Ёнгарчилик миқдорининг камлиги ва унинг тенг тақсимланмаганлиги (250-350 мм) деҳқончиликни суғориш асосида ташкил этишни тақозо этади.

Вилоят ҳудудида табиий сув ресурслари нотекис тақсимланган, тоғли районларда дарё тармоғлари яхши ривожланган бўлиб, текисликларда дарёлар йўқ. Суғоришда Сирдарё, Сангзор, Зоминсув ва Туятортар канали орқали қисман Зарафшон сувидан фойдаланилади. Мавсумий сувларни йиғиш мақсадида Зомин, Жиззах, Қаровултепа, Илончи ва бошқа сув омборлари қурилган, улар минглаб гектар ерларни суғориш имконини беради. Кейинги йилларда Жиззах ва Сирдарё вилоятининг зовур-дренаж тармоқларидан оқизиладиган ташландиқ сувлар Арнасой ботигини тўлдириб, Тузкон кўли ва унинг атрофидаги майдонларни қоплаган, натижада жуда катта кўл, майдони 2300 км кв. дан кўп Айдаркўл тизими пайдо бўлган. 2002 йилдан бошлаб, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорига асосан Мирзачўл, Арнасой, Дўстлик ва Зафаробод туманларидаги экин майдонларини сув билан таъминлашни яхшилаш мақсадида насос станциялар қурилиб Сирдарё сувини Арнасой ботигига тушадиган чучук сувидан фойдаланиш кўзда тутилган.

Вилоятимиз қишлоқ хўжалигининг ривожланиши кўп жиҳатдан ер ресурсларига боғлиқдир. Мавжуд тупроқлар анча унумдор бўлиб, доимо агротехник тадбирларни ўз вақтида амалга оширишни талаб этади. Майдонлар тез шўрланиш хусусиятига эга бўлганлиги сабабли мелиоратив тадбирлар доимий бўлиши керак.

Экин экиладиган ерларда тупроққа ишлов бериш, ўғитлаш ва суғориш натижасида маданий бўз тупроқлар вужудга келган. Вилоят ҳудуди унча катта бўлмаса ҳам Республикамизда учрайдиган барча тупроқ турларини

учратиш мумкин. Бу албатта вилоят рельефига, тупроқ ҳосил қилувчи жинсларнинг турли-туманлигига, иқлим шароитига ва одамларнинг хўжалик юритиш фаолиятига боғлиқдир. Мустақилликдан кейин давлатимизнинг шу жумладан охириги йилларда ер ресурслари тизимининг тавсифи, яъни ер кадастри яратилган. Эндиликда ер кадастрига асосланиб, ҳар бир суғориладиган майдонни балл бонитетини аниқлаш мумкин. Бу, вилоят ҳудудида қандай қишлоқ хўжалик экинлари экиш ва ундан олинадиган ҳосилдорлик қанчани ташкил этишини аниқлаш имконини беради. Тупроқ ҳосилдорлигини агротехник ва агрокимёвий чора тадбирлар ёрдамида ошириш мумкин. Бу албатта бугунги кунда ер эгаси бўлган фермерларнинг саъй-ҳаракатига боғлиқдир.

Жиззах чўлининг ўзлаштирилиши муносабати билан табиий ўсимлик қоплами анча ўзгарган. Улар ўрнини маданий ўсимликлар ҳисобланган пахта, буғдой, маккажўхори, беда, полиз экинлари, турли хил сабзавотлар ҳамда мевали боғлар эгаллаган. Ҳозирги кунда вилоятда Республикаимизнинг бошқа жойлари каби қурилишбоп материаллар ҳисобланган терак дарахтини кўпайтиришга алоҳида эътибор берилмоқда. Суғорма деҳқончилик қилинадиган жойларда, йўл ёқалари, каналлар ва ариқлар бўйида тутзорлар барпо этилган. Бу вилоятда пиллачиликни ривожлантиришда алоҳида аҳамият касб этади.

Ўтказилган дарахтлар муайян мақсадларга йўналтирилган бўлиб, улар ҳимоя воситасидир. Айни пайтда иқлим шароитини юмшатишга, шамоллар тезлигини камайтириш, ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилашга, сизот сувларининг пастроқ тушишига кўмаклашади.

Зомин ва Бахмал туманларининг тоғ минтақаси арчазорлар билан қопланган. Уларни қўриқлаш учун Зомин тоғ-ўрмон қўриқхонаси ташкил этилган. Бу қўриқхона мамлакатимизда ягона бўлиб арчазорларни илмий жиҳатдан ўрганиш ва уларни муҳофаза қилиш билан шуғулланади.

Жиззах вилоятининг ҳайвонот дунёси ҳам ўзига хослиги билан ажралиб туради.

Кейинги йилларда вилоят ҳудудидаги ноёб ҳайвонлар турини қўриқлаш ва кўпайтиришга сезиларли эътибор берилаяпти. Буни Нурота қўриқхонаси мисолида кўриш мумкин. Олиб борилган тадбирлар туфайли олқор (Северцов қўйи)дек ноёб ҳайвон тури нафақат сақлаб қолинди, балки улар сонининг кўпайишига эришилди. Қўриқхона ҳудудида фауна ва флора эндемик турлардан иборат эканлигини эътиборга олиб, уларни келажақда сақлаб қолиш ва кўпайтириш мақсадида халқаро ЮНЕСКО ташкилотининг махсус қарори билан бу ҳудуд Нурота-Қизилқум биосфера резерватига айлантирилди ва майдони анча кенгайди.

Вилоят табиий ресурсларидан унумли ва оқилона фойдаланиш, уларни муҳофаза қилиш учун ҳозирги даврда қуйидаги вазифаларни долзарб деб ҳисоблаймиз:

Вилоят ҳудудида мавжуд бўлган барча корхона ва ташкилотлар ишлаб чиқариш технологияларини экологик талаб даражасида такомиллаштириш.

Саноат, маиший ва уй-рўзғор чиқиндиларини қайта ишлаш ва уларни санитария ва гигиена талаблари асосида бартараф этиш.

Келажақда қуриладиган саноат корхоналари ва ишлаб чиқариш ташкилотларини ҳамда аҳоли турар жойларини экологик нуқтаи назардан тўғри жойлаштириш.

Вилоят ҳудудида мавжуд бўлган эндемик ўсимликлар, ҳайвонлар ҳамда ландшафтларни мавжуд қўриқхоналар, миллий боғлар доирасида ҳимоялаш ва кўпайтириш.

Мавжуд бўлган экологик таълим ва тарбия тизимидан тўғри ва оқилона фойдаланиш. Уларни мактабгача таълим муассасасидан бошлаб то кенг оммагача тарғиб қилиш йўли билан вилоят аҳолисининг экологик маданиятини ошириб бориш.

Урф-одатларимиздан келиб чиққан холда атроф муҳитни, табиатни асраш, авайлаш ва ундан тўғри фойдаланиш.

Вилоят табиати ва унинг бойликларини асраб-авайлаш, келажак авлодларгача етказиш, улардан унумли ва оқилона

фойдаланиш, ҳамда тадбиркорлик билан иш юритиш вилоятимиз фуқароларининг ватанпарварлик ва шарафли бурчи ҳисобланади.

ВИЛОЯТ АҲОЛИСИ ВА МЕҲНАТ РЕСУРСЛАРИ

Жиззах вилояти аҳоли сони жиҳатидан Республика вилоятлари орасида ўнинчи ўринни эгаллайди. Унинг зиммасига Ўзбекистон аҳолисининг 4,0 фоизи тўғри келади. Вилоят ташкил этилгандан буён аҳолининг йиллик ўсиш суръатига назар ташланса қуйидаги рақамларни кўриш мумкин: (минг киши) 1973 йил - 398 минг, 1983 йил - 584 минг, 1993 йил - 814 минг, 2003 йил - 1,07 млн киши. Вилоят аҳолиси ўтган ўттиз йил ичида салкам уч баробар кўпайди. Бу давр ичида Жиззах чўлининг тез суръатлар билан ўзлаштирилиши муносабати билан Фарғона водийси вилоятларидан, Самарқанд ҳамда бошқа қўшни вилоятлардан ортиқча меҳнат ресурслари жалб қилинди. Бундан ташқари вилоят аҳолисининг тез ўсиш суръатларини иктисодий-ижтимоий, тарихий анъаналар ва демографик омиллар билан боғлаш мумкин.

Статистик маълумотларига қараганда вилоят миқёсида аҳоли сони йилига 25-30 минг кишига кўпаймоқда. 1973 йили умумий аҳолининг 76 минг нафари ёки 19 фоизи шаҳарда яшаган бўлса, ҳозирги кунда шаҳар аҳолиси 37 фоизини ёки 396 минг кишини ташкил этади. Ўтган давр мобайнида шаҳар аҳолисининг беш баробардан кўпроқ ўсган. Бу республика миқёсида энг баланд кўрсаткичлардан биридир. Урбанизация жараёнининг тезлашиши янги-янги шаҳарларнинг пайдо бўлиши билан боғлиқ бўлиб, 1973 йили битта Жиззах шаҳри мавжуд бўлган бўлса, ҳозирги кунда Гагарин, Дўстлик, Пахтакор, Фаллаорол, Маржонбулоқ, Учкулоч, Даштобод шаҳарлари қўшилиб уларнинг сони 8 тага етди. Вилоят саноатининг тобора тез суръатлар билан ривожланиши шаҳарлар ўрни ва ролининг тобора ўсишига олиб келмоқда. Маълумотларга қараганда вилоят ташкил этилган вақтда қишлоқ жойларда яшаган аҳоли сони 332

мингга ёки умумий вилоят аҳолисининг 81 фоизи бўлса ҳозирда бу рақам 701 минг киши ёки вилоят аҳолисининг 63 фоизини ташкил этади.

Вилоят аҳолисининг тез суръатлар билан ўсиши асосан аҳолининг табиий кўпайиши ҳисобига рўй бермоқда. 1993 йилдан 2003 йилгача аҳоли сони 256 минг кишига ёки 24 фоизга кўпайган. Табиий ўсиш ҳар 1000 кишига 20,6 киши тўғри келмоқда. Охирги йилларда табиий ўсишнинг бир оз пастга тушиши бутун республика миқёсида қайд қилинган, бунга иқтисодий сабаблар ҳамда давлатимизнинг бозор иқтисодиётига ўтиш давридаги жараёнларини кўрсатиш мумкин. Илмий хулосаларга кўра вилоят халқ хўжалиги соҳаларининг тез суръатлар билан ривожланиши табиий ўсиш мутлоқ кўрсаткичларини аста-секин камайишига олиб келмоқда. Ўзбекистон аҳолиси кўп миллатли бўлганлиги сабабли вилоятимизда ҳам 70 дан ортиқ миллат вакиллари аҳил яшамоқда. Булар орасида тубжой миллат ҳисобланган ўзбеклар, қozoқлар, тожиклар ва қирғизлар мутлоқ кўпчиликини, яъни 95,2 фоизни ташкил этади. Шаҳарларда маҳаллий халқлардан ташқари бошқа миллат вакиллари ҳам кўп.

	Минг киши				Якунига нисбатан % ҳис.			
	1973	1983	1993	2003	1973	1983	1993	2003
Жами аҳоли Шўжумладан	398	584	814	1070	100	100	100	100
Ўзбеклар	282,5	429,2	618,6	888,1	71,0	73,5	76,0	83,0
Қozoқлар	25,8	40,3	51,6	66,3	6,5	6,9	6,3	6,2
Қирғизлар	11,5	18,6	16,0	35,3	2,9	3,2	3,2	3,3
Тожиклар	6,0	10,0	17,9	29,0	1,5	1,8	2,2	2,7
Бошқа Миллатлар	72,2	85,4	99,9	51,3	18,0	14,6	12,3	4,8

Ўтган давр мобайнида маҳаллий миллатлар ҳам миқдор, ҳам салмоқ кўрсаткичларига кўра энг кўп ўсишга эришган. Бунга албатта объектив сабаблар бор. Биринчидан ўзбеклар ва бошқа маҳаллий миллатларнинг табиий ўсиш кўрсаткичи юқори бўлса, иккинчидан уларнинг миграцияда кам иштирок этиши натижасидир. Рус ва бошқа русийзабон

аҳоли салмоғининг табиий ўсишнинг пастлиги ва охирги йилларда уларнинг миграция жараёнида фаол иштирок этиши сабабдир.

Кейинги йилларда вилоят аҳолисининг билим-малака даражасида ҳам катта ижобий ўзгаришлар рўй бермоқда. Турли йўналишдаги касб-ҳунар коллежлари ва лицейларининг ташкил этилиши малакали ишчи-кадрлар тайёрлаш имконини беради ва бу ҳозирги бозор муносабатлари ривожланиб бораётган давр талабидир. Вилоятда меҳнат ресурсларининг сони, ҳудудий тақсимланиши, салмоғи ўсиш суръатлари, ҳамда улардан фойдаланиш даражасида муайян тафовутлар мавжуд.

Агар вилоятдаги табиий ўсишнинг баландлигини ҳамда ёшлар сонининг кўпчилигини ҳисобга оладиган бўлсак, меҳнат ресурсларининг йилдан-йилга ўсиб бориши ва уларни иш билан таъминлаш долзарб масала бўлиб қолаверади.

Бугунги кунда меҳнатда банд бўлган аҳоли сони 423 минг киши бўлиб, бу умумий аҳоли сонининг 42 фоизини ташкил этади.

Маълумки, меҳнат ресурслари ҳисобланган аҳолининг ҳаммаси ҳам ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш соҳаларида турли хил сабабларга кўра иштирок этолмаслиги мумкин. Бунга бир қанча сабаблар мавжуд, масалан ишлашга соғлиги йўл қўймаслиги, ҳарбий хизматни ўташ, ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда ўқиш, кўп болали оналарни бола тарбияси билан банд бўлишини кўрсатиш кифоядир.

Серфарзандлик хос бўлган вилоят аҳолисига фарзандни тарбиялаш ҳам жамият учун фойдали меҳнат ҳисобланади.

Вилоятда иқтисодий фаол аҳолининг халқ хўжалиги тармоқлари бўйича тақсимланиши Республика кўрсаткичларидан бирмунча фарқ қилади. А.Солиев ва бошқаларнинг «Минтақавий иқтисодиёт» («Университет». 2003. 93-бет) қўлланмасида вилоятда иш билан банд бўлган аҳолининг иқтисодиёт тармоқлари бўйича тақсимланиши қуйидагича кўрсатилган: (жамига нисбатан фоиз ҳисобида)

саноатда 8,6, қишлоқ хўжалигида 44,5, қурилишда 7,1, транспорт ва алоқада 3,4, савдо ва умумий овқатланишда 6,8, уй жой хўжалиги ва майший хизмат кўрсатишда 2,8, соғлиқни сақлаш ва спорт 5,8, таълим маданият, фанида 13,8 ва бошқа тармоқларда 7,2 ни ташкил этади. Меҳнатга лаёқатли аҳолининг кўпчилиги қишлоқ хўжалиги билан банд, бу 301,4 минг киши ёки 73 фоиз демакдир. Саноат, қурилиш, транспорт ва алоқада ишловчиларнинг салмоғи йилдан-йилга ошиб бориши кўзга ташланмоқда. Бу эса вилоятнинг индустриалашаётганлигидан далолатдир. Бозор муносабатларининг чуқурлашиб бориши вилоят миқёсида иқтисодий фаол аҳолининг қайта тақсимланишига сабаб бўлади. Ноишлаб чиқариш тармоқларида ишлайдиган аҳоли сонининг ўсиб бориши қишлоқ хўжалигида ва қўл меҳнати кўп фойдаланиладиган соҳаларда ишчилар сонининг камайишига олиб келади.

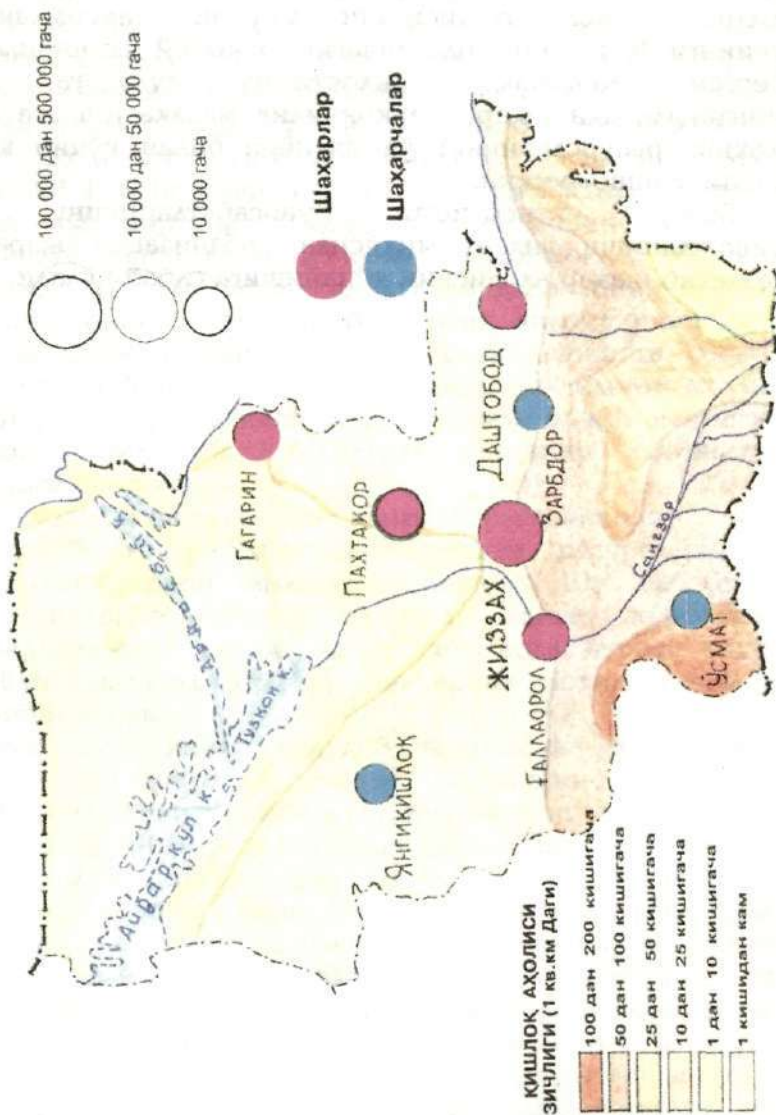
Маълумки, ноишлаб чиқариш тармоқларининг тез суръатлар билан ривожланиши меҳнат ресурсларидан тўлароқ фойдаланиш имконини беради. Шу сабабдан вилоят ёшларини кўплаб аҳолига хизмат кўрсатиш тармоқларига жалб қилиш ва бу соҳаларда ишлаш учун зарур бўлган малакали кадрлар тайёрлашга алоҳида эътибор қаратилиши керак.

Вилоят аҳолисининг ҳудудий жойлашуви ҳам ўзига хослиги билан ажралиб туради. Маълумки аҳолининг ҳудудий жойлашуви муайян ҳудуднинг инсон яшаши учун қулай ёки ноқулайлиги билан белгиланган. Вилоят миқёсида тоғ ва тоғолди минтақаларда яшаш учун қулай шароит мавжудлиги сабабли аҳолининг аксарияти шу ҳудудларда жойлашган. Чўл зонасида деярли одам яшамаган, фақат ўтган асрнинг 50-60 йилларидан бошлаб бу жойларга сув келтирилгандан кейин аҳоли чўлни ўзлаштириб обод қилиш учун вилоятнинг тоғли ва тоғолди туманлари (Бахмал, Ғаллаорол, Фориш, Зомин) ҳамда қўшни вилоятлардан ҳам кўчиб кела бошлаган. Бу эса вилоят аҳолисининг тез суръатлар билан ўсишига ва ўртача зичлигида ҳам маълум ўзгаришларга сабаб бўлган. Ҳозирда вилоят аҳолисининг

ўртача зичлиги 1 км.кв.га 54 кишини ташкил этади. Шундай қилиб, вилоят аҳолисининг ҳудудий тақсимланишида кейинги 10 йилликларда анчагина ижобий ўзгаришлар рўй берган. Келажақда вилоятимиз ҳудудига бошқа минтақалардан юқори деҳқончилик малакасига эга бўлган меҳнат ресурсларининг ўз ихтиёри билан кўчиб келиши давом этиши мумкин.

Бозор иқтисодиёти муносабатларининг янада ривожланиши вилоят миқёсида урбанизация жараёнини тезлатиб шаҳар аҳолисини кўпайишига сабаб бўлади.

ЖИЗЗАХ ВИЛОЯТИ АХОЛИСИ

ВИЛОЯТ ШАҲАР ВА ТУМАНЛАРИ

Жиззах шаҳри. Вилоятнинг маъмурий иқтисодий ва маданий марказидир. VI асрдан буён маълум. Майдони 1,7 минг км.кв. Аҳолиси 140,0 минг киши (2003 й). 1939 йил – 9 минг, 1959 йил – 15 минг, 1970 йил – 35 минг киши. Сангзор дарёси бўйида, денгиз сатҳидан 460 метр баландликда жойлашган. Шаҳар географик нуқтаи назардан Ўзбекистон марказида жойлашган бўлиб, Республиканинг жанубий ва шимолий-шарқий қисмини бошқа қисмлари билан бовлайдиган йирик транспорт тугуни ҳисобланади. Катта Ўзбек тракти (Тошкент-Термиз) ва Тошкент-Самарқанд темир йўли Жиззах шаҳри орқали ўтади. Эндиликда Жиззах замонавий, кўркам ва индустриал шаҳардир. Кейинги йилларда шаҳар қиёфаси таниб бўлмас даражада ўзгариб бормокда. Шаҳардаги мавжуд 32 та маҳаллада 30 дан ортиқ миллат вакиллари яшайди. 1930 йилда шаҳар саноатига асос солган оҳак заводи ишга туширилган бўлса, кейинчалик хусусан Жиззах вилояти ташкил этилгандан кейин бир қатор озиқ-овқат, тўқимачилик, химия ва бошқа саноат тармоқларига тегишли корхоналар қурилиб, ишга туширилган. Истиқлол шарофати билан бугунги кунда 25 та чет эл сармояси иштирокида ташкил этилган қўшма корхоналар фаолият кўрсатмокда. Булар орасида «ЎзЭксайд», Жиззах-АҚШ қўшма корхонаси, «Жиззах РЛС пласт», Жиззах-Германия қўшма корхонаси, «Жибри» Жиззах-Буюк Британия қўшма корхонаси, «Совпластитал» қўшма корхонаси таркибига кирувчи Жиззах пластмасса заводи ва бошқа бир қатор давлат миқёсидаги йирик саноат корхоналарини таъкидлаш жоиздир.

Жиззах шаҳри вилоятнинг асосий илм-фан ва маданий-маърифий маркази ҳисобланади. Бу ерда иккита олийгоҳ, Жиззах педагогика институти ва Жиззах политехника институти, бир қанча коллежлар ва лицейлар, ҳамда 29 та ўрта умумтаълим мактаби мавжуд.

Шаҳарда Ю.Ражабий номли вилоят мўсиқали драма театри, вилоят кўғирчоқ театри, кинотеатрлар,

кутубхоналар, стадионлар, музейлар, йирик бозорлар ва бошқа бир қатор маиший хизмат кўрсатиш объектлари жойлашган. Ўрда, Бобо Як, Қалиятепа, Нуриддин хожи мадрасаси каби тарихий ва мемориал ёдгорликлар сақланиб қолган.

Жиззах ўзбек халқининг атоқли жамоат ва давлат арбоби Ш.Рашидов, шоир Х.Олимжон, драматург Шукур Саъдулла, ёзувчилар Н.Сафаров, С.Азимов, академиклар У.Орипов, Н.Рашидов ва бошқаларнинг ватани ҳамдир.

Арнасой тумани. 1975 йилнинг 26 ноябрида ташкил этилган. Шимол ва шимоли-ғарбда Фориш, жанубда Зафаробод, жануби-шарқда Пахтакор, шарқда Дўстлик, шимоли-шарқда Мирзачўл туманлари билан чегарадош. Майдони 0,49 минг км.кв. Аҳолиси 45,0 минг кишидан ортиқроқ. (2003 й). Асосан ўзбеклар, шунингдек, қozoқ, тожик рўс, татар ва бошқа миллат вакиллари яшайди. Аҳоли зичлиги 1 км. кв.га ўртача 96 кишини ташкил этади. Арнасой туманида 6 та қишлоқ фуқаролар йиғини мавжуд. Туман маркази-Ғолиблар шаҳарчаси. Арнасой тумани хўжаликлари пахтачилик, ғаллачилик, полизчилик, чорвачилик, балиқчиликка ихтисослашган. Туманда пахта тозалаш заводи ва 5 та пахта тайёрлаш пункти мавжуд. 35 минг гектар ерга деҳқончилик қилинади, шундан 20 минг га ерга пахта, 10 минг га ерга ғалла, 4 минг га ерга полиз маҳсулотлари ва 1000 га ерга боғ ва токзорлар мавжуд.

Туман ҳудудида 2 та коллеж, 3 та академик лицей ва 17 та умумтаълим мактаблари мавжуд. Уларда 10540 та ўқувчи таҳсил олмоқда. Бир қанча маданий-маърифий муассасалар ишлаб турибди. Туманда 1977 йилдан бошлаб, «Арнасой тонги» газетаси нашр этилади.

Бахмал тумани. 1943 йил 8 майда ташкил этилган 1957 йил 12 октябрда Ғаллаорол тумани билан бирлаштирилган эди. 1971 йили 31 августда қайта тузилди. Бахмал тумани Ғаллаорол, Жиззах, Зомин туманлари Самарқанд вилояти ва Тожикистон Республикаси билан чегарадош. Майдони 1,9 минг км.кв. Аҳолиси 96,8 минг кишидан ортиқ (2003 й). Бахмал туманида битта шаҳарча (Ўсмат) ва 10 та қишлоқ

фуқаролар йиғини мавжуд. Туман маъмурий маркази Ўсмат шаҳарчасидир. Аҳолисининг 92,5 фоизи ўзбеклар, шунингдек, қирғиз, тожик, қozoқ, рус ва бошқа миллат вакиллари ҳам яшайди. 1 км.кв.га ўртача 58 киши тўғри келади. Бахмал туманида Оқтош ва Узунсой мармар конлари мавжуд бўлиб, уни қайта ишлаш учун Ўзбекистон-Италия қўшма корхонаси барпо этилган. Спиртли ва салқин ичимликлар ишлаб чиқарадиган ва асфальт ҳамда гишт ишлаб чиқарадиган заводлари, палос ва ғилам тўқиш фабрикалари, босмахона ва қурилиш ташкилотлари мавжуд.

Туманда бурдоқчилик фермалари, ўрмон хўжалиги бор. Қишлоқ хўжалигида асосан чорвачилик, ғаллачилик ва боғдорчилик ривожланган. Суғориладиган ерлар 6,6 минг гектарни ташкил этади. Туман Республикамиз миқёсида ўзининг «беш юлдуз» навли олмаси билан машҳурдир. Бахмал тумани нафақат Жиззах вилояти балки қўшни вилоятларнинг ҳам курорт ва дам олиш зонаси ҳисобланади. Туманда касб-ҳунар коллежлар, академик лицейлар ва 71 та ўрта умумтаълим мактаблар, туман марказий шифохонаси, амбулатория ва врачлик пунктлари мавжуд. Туманда «Бахмал ҳаёти» газетаси нашр этилади.

Дўстлик тумани. 1970 йилнинг 16 октябрида ташкил этилган. Шарқда Сирдарё вилояти, жануби-шарқда Пахтакор, ғарбда Арнасой ва шимолий шарқда Мирзачўл туманлари билан чегарадошдир. Туман маркази Дўстлик шаҳри. Туман ҳудуди 0,45 минг км.кв. Аҳолиси 50,0 минг кишидан кўпроқ (2003 й). Туман 8 та қишлоқ фуқаролар йиғинидан иборат. Дўстлик аҳоли зич жойлашган туманлардан бири бўлиб, 1 км.кв.га 111 киши тўғри келади. Туманда пахта заводи, дон маҳсулотлари комбинати, нефтбаза, пахта ёғи ишлаб чиқарадиган корхона, автокорхона ва бир қанча қурилиш ташкилотлари мавжуд.

Қишлоқ хўжалигида пахтачилик асосий тармоқ ҳисобланади. Бундан ташқари ғаллачилик, боғдорчилик ва полиз маҳсулотлари ҳам етиштирилади. Вилоят миқёсида Дўстлик энг кўп пахта етиштирадиган тумандир. Жами экин майдони 40,0 минг гектарни ташкил этади. 963 фермер

хўжалиги фаолият кўрсатмоқда. Туманда тиббиёт ва касб-хунар коллежлари, академик лицейлар ва 18 та ўрта умумтаълим мактаби, 3 та касалхона, 10 дан ортиқ амбулатория ва врачлик пунктлари ишлаб турибди. Туманда «Дўстлик ҳаёти» газетаси нашр этилади.

Жиззах тумани. 1926 йилнинг 29 сентябрида ташкил топган. У шимоли-ғарб ва шимоли-шарқда Фориш ва Пахтакор туманлари, ғарбда Ғаллаорол, шарқда Зарбдор ва жанубда Бахмал туманлари билан чегарадошдир. Туман ҳудуди 1,44 минг км.кв. Аҳолиси 145 минг кишидан иборат (2003 й). Аҳолининг ўртача зичлиги 1км.кв.га 131 киши тўғри келади. Маъмурий маркази Учтепа шаҳарчаси. Туманда 13 та қишлоқ фуқаролар йиғини мавжуд. Туманда пахта заводи, автокоркорхона, тикувчилик фабрикаси, маиший хизмат кўрсатиш корхоналари ва бир қанча қурилиш ташкилотлари жойлашган.

Пахтачилик, ғаллачилик, боғдорчилик, сабзавотчилик ва чорвачилик асосий қишлоқ хўжалик соҳалари ҳисобланади. Йилига 41,5 минг гектар ерга қишлоқ хўжалик экинлари экилади. Туман вилоят маркази Жиззах шаҳрини сабзавот, полиз маҳсулотлари мева ва узум ҳамда чорвачилик маҳсулотлари билан таъминлашга ихтисослашган.

Туман ҳудудида коллежлар, академик лицейлар, 53 та умумтаълим мактаби, болалар боғчалари, шифохоналар, амбулатория ва врачлик пунктлари мавжуд.

«Жиззах овози» туман газетаси 1932 йилдан бошлаб чоп этилади.

Зомин тумани. 1926 йилнинг 29 сентябрида ташкил этилган. Туман шимолда вилоятнинг Зарбдор тумани, ғарбда Бахмал ва Жиззах туманлари, шимоли-шарқда Сирдарё вилояти шарқда Янгиобод тумани ва жануби-шарқда Тожикистон Республикаси билан чегарадош. Майдони 2187 км.кв. Аҳолиси 135 минг киши (2003 й). Аҳолининг ўртача зичлиги 1 км.кв.га 45 киши тўғри келади. Аҳолиси асосан ўзбеклар. Шунингдек, қирғиз, тожик, рус, татар ва бошқа миллат вакиллари ҳам яшайди. Шаҳарликлар 32 минг киши. Маъмурий маркази Зомин шаҳарчасидир. Туман таркибига

Даштобод шаҳри ва 13 та қишлоқ фуқаролар йиғини киради. Туманда илмий ишлаб чиқариш муассасаси ҳисобланган Зомин миллий боғи мавжуд. Зомин тоғ-ўрмон қўриқхонаси ва ўрмон хўжалигида арча биологиясини ўрганиш, ҳайвон ва ўсимликлар турларини сақлаб қолиш устида илмий-тадқиқот ишлари олиб борилмоқда.

Зоминда электромеханика заводи, Даштободда қурилиш материаллари комбинати, пахта заводи, ун комбинати ва яна бир қанча маданий маиший корхоналар фаолият кўрсатмоқда.

Туман қишлоқ хўжалигида пахтачилик, ғаллачилик, боғдорчилик ва чорвачилик асосий ўрин эгаллайди. Фойдаланиладиган ерлар 197 минг гектарни ташкил этади. Пахта, ғалла, полиз, сабзавот, ем-хашак экинлари, картошка етиштирилади. Пичанзорлар, яйловлар, токзорлар ва кўчатзорлар мавжуд.

Туманда тиббиёт ва касб хунар коллежлари, академик лицейлар, 72 та умумтаълим мактаби, болалар боғчалари, шифохона, амбулатория, врачлик пунктлари фаолият кўрсатмоқда. Зомин туманида вилоят аҳолиси учун дам олиш масканлари ташкил этилган. Республика аҳамиятидаги оналар ва болалар санаторияси мавжуд.

1932 йилдан буён «Шарқ тонги» туман газетаси нашр этилади.

Зарбдор тумани. Зарбдор тумани шимолда Сирдарё вилояти, ғарбда Жиззах тумани, жанубда Зомин тумани билан чегарадош. 1979 йилнинг 4 декабрида ташкил этилган. Майдони 0,51 минг км.кв. бўлиб, 30 мингдан ортиқроқ аҳоли яшайди (2003 й). Аҳолининг ўртача зичлиги 1 км.кв.га 89 кишини ташкил этади. Туманда 5 қишлоқ фуқаролар йиғини, Бўстон ва Зарбдор шаҳарчалари бор. Маркази Зарбдор шаҳарчасидир. Туман асосан қишлоқ хўжалик маҳсулотлари, пахта, ғалла, боғдорчилик, пиллачилик ва полиз маҳсулотлари етиштириш учун ихтисослашган. Жами қишлоқ хўжалигида фойдаланадиган ер майдони 34,5 минг гектарни ташкил этади. Зарбдорда пахта тозалаш заводи, дон маҳсулотлари комбинати, асфальт-бетон заводи,

автокорхона ва бир қанча қурилиш ташкилотлари мавжуд. Туман Жиззах-Гулистон темирйўл ва автомобил йўллари ёқасида жойлашган. Туманда касб-ҳунар коллежлар, академик лицейлар ва 16 та умумтаълим мактаби, касалхона, врачлик пунктлари, поликлиникалар, дорихоналар ва маданий-оқартув муассасалари мавжуд.

«Зарбдор» туман газетаси нашр этилади.

Зафаробод тумани. 1973 йилнинг 12 апрелида ташкил этилган. Туман жанубда Жиззах тумани, шимоли-ғарбда Арнасой ва Дўстлик туманлари, шимолда Фориш тумани, шарқда Пахтакор тумани билан чегарадош. Майдони 0,47 минг км.кв. бўлиб, 50 мингдан ортиқ аҳоли яшайди (2003й). Охириги 20 йил давомида туман аҳолиси 2 барабар кўпайган. Аҳолининг ўртача зичлиги 1км.кв.га 115 киши тўғри келади. Туманда 8 та қишлоқ фуқаролар йиғини мавжуд бўлиб, Зафаробод шаҳарчаси маъмурий марказ ҳисобланади.

Саноат корхоналаридан пахта тозалаш заводи, машина-трактор парки, бир қанча қурилиш ташкилотлари мавжуд. Туманда жами 972 ўрта ва кичик бизнес субъектлари фаолият кўрсатмоқда.

Қишлоқ хўжалигида асосий ўринни пахтачилик эгаллайди. Ғаллачилик, боғдорчилик, полиз маҳсулотлари етиштириш ҳамда чорвачилик билан паррандачилик ривожланган тармоқлардан ҳисобланади. Фойдаланиладиган ерлар 33 минг гектардан кўпроқдир ва улар асосан фермер хўжаликларига бўлиб берилган. Туманда касб-ҳунар коллежлари, академик лицейлар, 24 та умумтаълим мактаб, шифохона, амбулаториялар, 14 та врачлик пунктлари, кутубхоналар фаолият кўрсатмоқда. 1974 йилдан буён «Зафар йўлидан» туман газетаси чоп этилмоқда.

Ғаллаорол тумани 1926 йилнинг 29 сентябрида ташкил топган. Туман шимолда Фориш, жанубда Бахмал, шарқда Жиззах туманлари ва ғарбда Самарқанд вилояти билан чегарадошдир. Майдони 1949 км.кв. бўлиб, 13 та қишлоқ фуқаролар йиғини ва 107 қишлоқдан иборат. Туманда 2 та

шаҳар бўлиб, маъмурий маркази Ғаллаорол шаҳридир. Туман аҳолиси 132 минг кишидан ортиқроқ (2003й).

Туман ҳудудида Қўйтош вольфрам кони, Маржонбулоқ олтин кони, «Балтимор» Жиззах-Россия қўшма корхонаси, МТП, паррандачилик фабрикаси, автокорхона, нефтбаза ва бир қанча қурилиш ташкилотлари мавжуд.

Туман асосан ғаллачилик, боғдорчилик, картошкачилик ва сабзавотчиликка ихтисослашган. Қишлоқ хўжалигида фойдаланиладиган ерларнинг умумий майдони 185 минг гектар бўлиб, асосий қисми лалмикор ҳисобланади. Ғаллаоролда Республика ғаллачилик илмий тадқиқот институтининг филиали жойлашган, унда 50 га яқин илмий ходимлар ишлайди. Институт олимлари томонидан бир қанча серҳосил маҳаллий ғалла навлари яратилган.

Туманда ҳар йили 20 млн. дона тухум, 200 т жун, 4000 т гўшт ва бошқа маҳсулотлар етиштирилмоқда. Туманда 2 та коллеж 2 та академик лицей, 85 та умумтаълим мактаби, 3 та шифохона, 21 та амбулатория, поликлиника ва врачлик пунктлари фаолият кўрсатмоқда. «Ғаллаорол овози» туман газетаси 1932 йилдан чоп этилмоқда.

Мирзачўл тумани. 1967 йилнинг 9 январиде ташкил этилган. Шимолда Қозоғистон Республикаси, жанубда Дўстлик тумани, шарқда Сирдарё вилояти ва ғарбда Фориш тумани билан чегарадош. Майдони 0,42 минг км.кв. бўлиб, 54 минг кишидан ортиқ аҳоли яшайди (2003й). Аҳолининг ўртача зичлиги 1 км.кв.га 120 киши. Туман 11 та қишлоқ фуқаролар йиғинидан иборат. Маъмурий маркази Гагарин шаҳри ҳисобланади.

Туманда пахта тозалаш заводи, сут маҳсулотлари ҳиссадорлик жамияти, «Ином» савдо ишлаб чиқариш фирмаси, «Мирзачўлун» хусусий корхонаси, автокорхона, бир қанча қурилиш ташкилотлари ҳамда савдо ва маиший хизмат кўрсатиш корхоналари мавжуд.

Пахтачилик, ғаллачилик, пиллачилик, полиз маҳсулотлари ва сабзавотчилик асосий қишлоқ хўжалик соҳалари ҳисобланади. Умумий экин майдони 34 минг га бўлиб, асосий қисми фермер хўжаликларига бўлиб

берилган. Суғориладиган майдонларнинг 60% дан кўпроғига пахта экилади.

Туманда 2 коллеж, академик лицей, 18 та мактаб, бундан ташқари мусиқа ва спорт мактаблари, болалар боғчалари фаолият кўрсатмоқда. 250 ўринли шифохона, 3 та диспансер, 8 та врачлик пунктлари, поликлиника ва амбулаториялар мавжуд. Вилоят аҳамиятига эга бўлган физиотерапия шифохонаси фаолият кўрсатмоқда. 1968 йилдан буён «Мирзачўл овози» туман газетаси чоп этилади.

Пахтакор тумани. 1967 йилнинг 9 январида Мирзачўл жануби-ғарбидаги ўзлаштирилган ерлар негизда ташкил этилган. Шимолда Дўстлик, жанубда Жиззах, ғарбда Зафаробод ва Арнасой туманлари, шарқда Сирдарё вилояти билан чегарадошдир. Майдони 0,30 минг км.кв. Аҳолиси 60,5 минг кишини ташкил этади (2003 й). Вилоятда аҳоли зич жойлашган туманлардан бўлиб, аҳолининг ўртача зичлиги 1 км.кв.га 155 киши тўғри келади. Туман 1 шаҳар ва 7 та қишлоқ фуқаролар йиғинидан иборат. Маркази Пахтакор шаҳри.

Пахтакор саноати нисбатан ривожланган туманлардан ҳисобланади. Туманда саноат корхоналаридан пахта тозалаш ҳиссадорлик жамияти, таъмирлаш заводи, 2 та автобаза, МТП ва бир қанча қурилиш ташкилотлари мавжуд. Бундан ташқари «ЎзПолтекс» Жиззах-Польша қўшма корхонаси ташкил этилган бўлиб, йилига 3 минг тонна пахтани қайта ишлаш қувватига эга. Қишлоқ хўжалигида етакчи соҳа пахтачиликдир. Ғаллачилик, пиллачилик, боғдорчилик, сабзавот ва полиз маҳсулотларини етиштириш ҳам ривожланган соҳалардан ҳисобланади.

Туманда 26,7 мингга суғориладиган ер мавжуд ва улар асосан фермер хўжаликларига бўлиб берилган. Туман миқёсида етиштирилаётган қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг асосий қисми 879 фермер хўжаликлар зиммасига тўғри келади.

Туманда 2 та коллеж, академик лицей, 20 та умумтаълим мактаб, 4 та шифохона, кардиоревматология санаторияси

мавжуд. 1969 йилдан буён «Пахтакор ҳаёти» туман газетаси чоп этилмоқда.

Фориш тумани. 1935 йил 9 февралда ташкил этилган бўлиб, шимол ва шимоли-шарқда Қозоғистон Республикаси, шарқда Мирзачўл ва Арнасой, жануби-шарқда Зафаробод ва Жиззах, жанубда Ғаллаорол туманлари, ғарбда Самарқанд ва Навоий вилоятлари билан чегарадошдир. Туман майдони 9893 км.кв. Майдоннинг катталиги жиҳатидан бир қатор Европа давлатларидан (Люксембург, Лихтенштейн, Монако, Мальтани қўшиб ҳисобланганда) каттароқдир.

Бу ўлкан ҳудуднинг катта қисми чўл ва саҳролардан иборат. Туманда 75 минг кишидан ортиқроқ аҳоли истиқомат қилади (2003 й). 14 қишлоқ фуқаролар йиғини мавжуд. Маъмурий маркази Янгиқишлоқ шаҳарчаси.

Туманда оҳак заводи, Учкулоч рух-қўрғошин корхонаси асфальт заводи, қорақўл териларини қайта ишлайдиган корхона, МТП, ўрмон хўжалиги, автобазалар ва бир қанча қурилиш корхоналари мавжуд. Туман чорвачиликка ихтисослашган бўлиб, асосан қорақўлчилик билан шуғулланади. Мавжуд яйловларда 300 мингдан ортиқроқ қорақўл қўйлари боқилади. Ҳар йили 400 т жун ва 7,5 минг тонна гўшт тайёрланади. Йилига 55 минг дона қорақўл териси олинади. Ғаллачилик, боғдорчилик ва узумчилик ҳам етакчи тармоқлар ҳисобланади. Фориш ўзининг, хуракибоб ва хусусан сояки майизлари билан машҳурдир. Туманда 510 минг га ер мавжуд. Охириги йилларда тез суръатлар билан балиқчилик ривожланмоқда. Туманда 78 мактаб, коллежлар, академик лицейлар, 10 та шифохона, 20 та врачлик пунктлари, поликлиника ва амбулаториялар фаолият кўрсатмоқда. Туман ҳудудида вилоят миқёсидаги физиотерапия шифохонаси мавжуд. 1939 йилдан буён «Фориш тонги» туман газетаси чоп этилади.

Янгиобод тумани. 1999 йил 9 декабрда ташкил этилган. Туман ғарбда Зомин тумани, қолган томондан Тожикистон Республикасининг Суғд вилояти билан чегарадошдир. Майдони 0,41 минг км.кв. бўлиб, 25 минг кишидан ортиқ

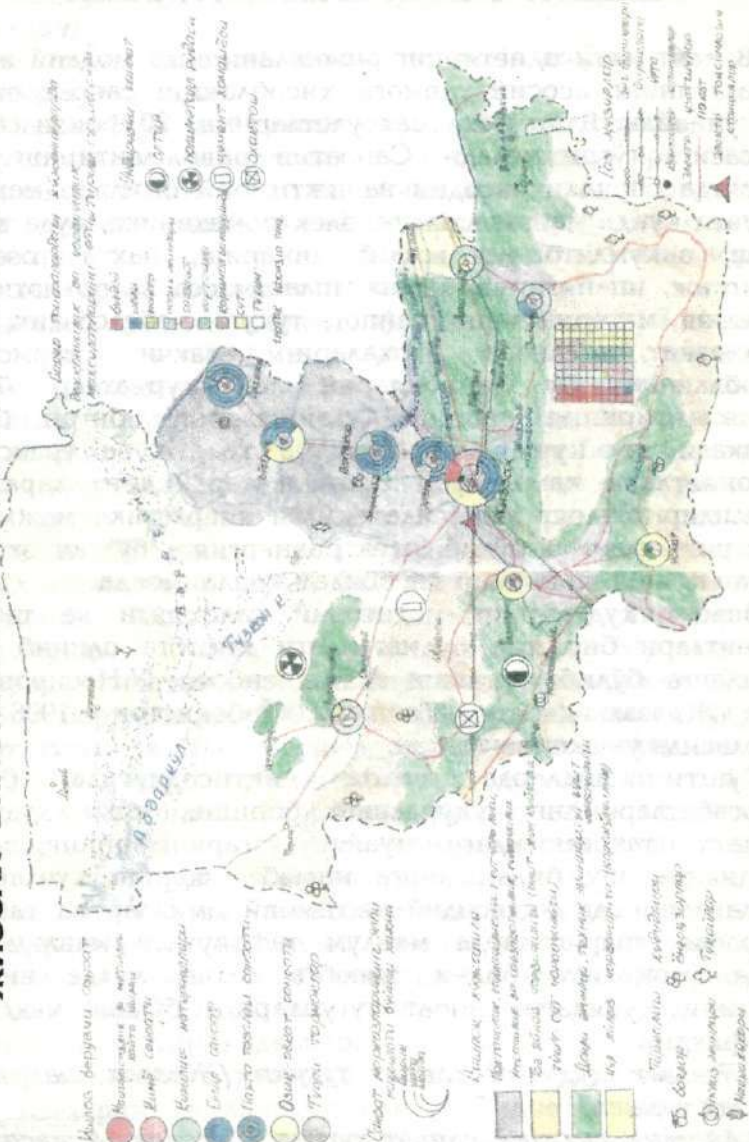
аҳоли яшайди (2003 й). Туман 5 та қишлоқ фуқаролар йиғинидан иборат. Маъмурий маркази Баланчақир шаҳарчаси. Туманда 31 та қишлоқ мавжуд. Янгиобод саноати суғур ривожланган туманлардан ҳисобланади. Мавжуд саноат корхоналари асосан маҳаллий эҳтиёжни қондиришга қаратилган. Ҳозирги кунда Германиянинг «Импорт-экспорт АБ» компанияси ҳамкорлигида салқин ичимликлар ишлаб чиқариш корхонасини ташкил этиш устида иш олиб бормоқда. Қишлоқ хўжалигида чорвачилик ва деҳқончилик яхши ривожланган. Бугунги кунда туман яйловларида 12057 та қорамол ва 45394 та қўй ва эчкилар парвариш қилинмоқда.

Туманда туризмни ривожлантириш ва вилоят ҳамда Республика аҳолиси учун дам олиш масканларини ташкил этиш мақсадга мувофиқдир. Шифобахш сувларга эга бўлган кўпгина булоқлар келажақда экологик тоза минерал сувлар ишлаб чиқариш имконини беради.

Туманда 1 та коллаж, 1 та лицей, 14 та умумтаълим мактаб, шифохона, поликлиникалар ва врачлик пунктлари мавжуд.

Туманлар	Майдони минг км.кв	Аҳолиси минг киши	Маркази	Жиззах гача масофа	Аҳоли ўртача зичлиги (киши)
Арнасой	0,49	45,0	Ғолиблар	52 км	96
Бахмал	1,86	105,0	Усмағ	60 км	58
Дўстлик	0,45	50,0	Дўстлик	47 км	111
Жиззах	1,44	145,0	Учтепа	8 км	131
Зарбдор	0,51	50,0	Зарбдор	27 км	89
Зомин	2,87	135,0	Зомин	57 км	45
Зафаробод	0,47	50,0	Зафаробод	34 км	116
Мирзачўл	0,42	54,0	Ғагарин	69 км	120
Пахтакор	0,38	60,5	Пахтакор	25 км	155
Фориш	9,90	75,0	Янгиқишлоқ	67 км	0,8
Ғаллаорол	1,90	132,0	Ғаллаорол	30 км	69
Янгиобод	0,41	25,0	Баланчақир	90 км	61

ЖИЗЗАХ ВИЛОЯТИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ХАРИТАСИ

ВИЛОЯТ САНОАТИ ВА ҚУРИЛИШИ

Вилоят иқтисодиётининг ривожланишида моддий ишлаб чиқаришнинг асосий тармоғи ҳисобланган саноат етакчи рол ўйнайди. Ялпи ички маҳсулотларнинг 20 фоизи саноат ҳиссасига тўғри келади. Саноатни ривожлантириш учун вилоятда барча иқтисодий ва ижтимоий омиллар мавжуд. Бугунги кунда машинасозлик, электромеханика, руда қазиб олиш, аккумуляторлар ишлаб чиқариш, пахта тозалаш, трикотаж, ип-йигирув, химия, (пластмасса ва полиэтилен), қурилиш материаллари, пайпоқ тўқув, мебелсозлик, ва озик-овқат, саноат соҳалари етакчи тармоқлар ҳисобланади. Бу тармоқларни тез суръатлар билан ривожлантиришда табиий қулай шароит билан бирга малакали иш кучи, инфратузилма ҳолати ва транспорт имкониятлари ҳамда фан техника тараққиёти даражаси етарлидир. Вилоят миқёсида ёқилғи энергетика мажмуаси сустривожланган бўлиб, электроэнергияга бўлган эҳтиёж асосан қўшни вилоятлар ҳисобидан қопланмоқда.

Вилоят ҳудудининг иқтисодий салоҳияти ва табиий шароитлари бир хил бўлмаганлиги ҳисобга олиниб, уни қисмларга бўлиб, ўрганиш А.Тошкенбоев, У.Носировларнинг «Жиззах вилояти» (Тошкент. «Ўзбекистон» 1996 йил) рисоласида ўз аксини топган.

Сўнгги йилларда вилоят иқтисодиётида бозор муносабатларининг чуқурлашиб бориши, ички ҳудудий меҳнат тақсимидаги муайян ўзгаришларнинг пайдо бўлганлиги, шу билан бирга ишлаб чиқариш кучларини жойлаштиришда иқтисодий-ижтимоий омиллар ва табиий географик шароитларда маълум тафовутлар мавжудлиги ҳамда узоқ истиқболни ҳисобга олган ҳолда вилоят ҳудудини қуйидаги саноат тугунларига бўлиш мақсадга мувофиқдир.

1.Жиззах ҳудудий саноат тугуни (Жиззах шаҳри ва Жиззах тумани)

2.Дўстлик ҳудудий саноат тугуни (Дўстлик, Арнасой ва Мирзачўл, Пахтакор, Зафаробод туманлари).

3.Фаллаорол ҳудудий саноат тугуни (Фаллаорол ва Бахмал туманлари).

4.Даштобод ҳудудий саноат тугуни (Зарбдор, Зомин ва Янгиобод туманлари).

5.Учқулоқ ҳудудий саноат тугуни (Фориш тумани).

Мустақиллик йилларида тез суръатлар билан ривожланиб, техника ва технологияси янгиланиб бораётган вилоят саноати, мавжуд тафовутлардан тўғри ва оқилона фойдаланиб, саноат тармоқларини омилкорона ривожлантириш имкониятига эга.

Жиззах ҳудудий саноат тугуни. Майдони 3,14 минг км.кв. Аҳолиси 285 минг киши. Маъмурий жиҳатдан Жиззах шаҳри ва Жиззах туманини ўз ичига олади. Жиззахда ишга туширилган биринчи саноат корхонаси оҳак заводи бўлиб, у 1930 йилда маҳсулот бера бошлаган. Жиззах чўли ва Мирзачўлни ўзлаштириш ва обод қилишда катта ҳисса қўшган Жиззах қурилиш материаллари комбинати 1960 йилда ишга туширилган. Жиззах вилояти ташкил этилганидан кейин ўнлаб саноат корхоналари ишга туширилиб, Жиззах Республикамизнинг саноатлашган шаҳарларидан бирига айлантирилди. Мустақиллик йилларида саноатни ривожлантириш учун янада ҳам кўпроқ эътибор берилмоқда. 2003 йил ҳолатига Жиззах ҳудудий саноат тугунида 100 дан зиёд саноат корхоналари мавжуд бўлиб, 21 млрд сўмдан ортиқ турли хил саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарилган. Улар орасида полиэтилен трубалар ва плёнкалар, кислотали аккумуляторлар, темир-бетон плиталар, керамзит, оҳак, пахта толаси, турли хил лотоклар, ип-калава, трикотаж маҳсулотлари, пайпоқлар, мебеллар, фишт, ипак толаси, ёғ-мой, сут маҳсулотлари ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқарадиган корхоналар алоҳида ажралиб туради. Эндиликда саноат тугуни ҳудудида чет эл сармоялари иштирокида барпо этилган қўшма корхоналар сони йилдан йилга кўпайиб бориб, уларни сони 25 тага етди. Шуларни 19 тасида турли хил саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарилмоқда. Хусусан, Ўзбекистон-Америка Қўшма Штатлари ҳамкорлигида барпо этилган «ЎзЭксайд» қўшма

корхонаси диққатга сазовордир. Низом жамғармаси 147 млн АҚШ долларини ташкил этадиган бу қўшма корхона йилига 1,0 млн дона кислотали аккумуляторлар ишлаб чиқариб, 50 фоизини чет мамлакатларга экспорт қилиши кўзда тутилган. Республикамизда бу маҳсулотларни асосий харидорлари «ЎЗДЭУавто» ва «Самкочавто» қўшма корхоналари ҳисобланади. Ўзбекистон-Туркия ҳамкорлигида барпо этилган «Жиззантеп» қўшма корхонаси ўз маҳсулотлари билан халқ орасида танилиб бормоқда. Бу корхона йилига 125 млн сўмлик турли хил андозадаги гиламлар ишлаб чиқариб, вилоятимиз ва мамлакатимиз бозорларида сотмоқда. Ишлаб чиқарилаётган гиламларнинг бир қисми Туркия Республикасига экспорт қилинмоқда. Гилам тўқиш сирларини ўрганиш учун 50 нафар ёш йигит ва қизлар ўз малакаларини Туркия давлатидаги турдош корхоналарда ошириб келдилар. Келажақда ип-йигирув фабрикаси, трикотаж ва пайпоқ тўқув корхоналари негизида ҳам турли хил енгил саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарадиган қўшма корхоналар барпо этиш мақсадга мувофиқдир.

Дўстлик ҳудудий саноат тугуни. Майдони:- 2,21 минг кв.км. Аҳолиси:- 259,5 минг киши. Маъмурий жиҳатдан Дўстлик, Арнасой, Пахтакор, Зафаробод ва Мирзачўл туманларини ўз ичига олади. Бу саноат тугунида 20 дан ортиқ саноат корхоналари мавжуд бўлиб, Дўстлик дон маҳсулотлари комбинати, Гагарин кукун металлургия заводи, Пахтакор, Зафаробод, Дўстлик ва Мирзачўл пахта заводлари шулар жумласидандир. Чет эл сармояси иштирокида 5000 тонна чигитни қайта ишлаб пахта мойи, кунжара ва шелуха ишлаб чиқарадиган «Эл-Эрк-Нур» Ўзбекистон - Хитой ва йилига 3000 тонна пахта толасини қайта ишлаб, ип-калава ишлаб чиқарадиган «Ўз- Полтекс» Ўзбекистон -Польша ҳамда пахта толасидан эшилган ип тайёрловчи «Иржартекстил» Ўзбекистон -Покистон қўшма корхоналари фаолият кўрсатмоқда. Охирги йилларда бу саноат тугунида кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш учун алоҳида эътибор берилмоқда. Кичик корхоналардан

ерёнғоқни қадоқлайдиган, сутни қайта ишлайдиган, енгил саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарадиган корхоналар мавжуд. Келажақда Арнасой ва Зафаробод туманларида Тузкон ва Айдаркўлни туз ва бошқа хом-ашёлардан фойдаланиб, химия саноатига тегишли бўлган корхоналарини қуриш мақсадга мувофиқдир. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлайдиган, турли хил шарбатлар ва салқин ичимликлар ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш истиқболли соҳалардан ҳисобланади.

Ғаллаорол ҳудудий саноат тугуни. Майдони:- 3,76 минг кв.км. аҳолиси:- 237,0 минг киши. Маъмурий жиҳатдан Ғаллаорол ва Бахмал туманларини ўз ичига олади. Бу ҳудудий саноат тугунининг корхоналари асосан Ўснат, Қўйтош шаҳарчалари ҳамда Ғаллаорол ва Маржонбулоқ шаҳарларида жойлашган. Қўйтошда 1937 йилдан буён вольфрам ва молибден рудалари қазиб олинади. Бу кондан қазиб олинган рудалар катта стратегик аҳамиятга эга бўлиб, Чирчиқдаги қийин эрийдиган ва иссиққа чидамли қотишмалар комбинатининг асосий хом ашёсидир. Ҳозирги пайтда Қўйтошда валлостонит, мармар, гранит, оҳақ қазиб олиб қайта ишлаш чора-тадбирлари кўрилмоқда. Яқин келажақда бу ҳудудий саноат тугунида рангдор металлургиянинг бошқа тармоқлари ҳам ривожлантириш назарда тутилган, жумладан, Маржонбулоқ шаҳрида АҚШ сармояси ва технологияси асосида ишлатилган руда қолдиқларидан олтин ажратиш олиш бўйича қўшма корхона ташкил этиш режалаштирилмоқда. Ғаллаорол шаҳрида қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлаб тайёр маҳсулот чиқарадиган Ўзбекистон-Россия «Балтимор» қўшма корхонаси фаолият кўрсатмоқда. Бахмал тумани ҳудудида жойлашган Оқтош ва Узунсой мармар конларидан олинadиган мармар сифати жиҳатидан мутахассислар томонидан юқори баҳоланган бўлиб, Ўзбекистон-Италия ҳамкорлигидаги барпо этилган қўшма корхона сифатли маҳсулотлар ишлаб чиқармоқда. Бугунги кунда «Бахмалшароб» ҳиссадорлик жамияти турли хил спиртли ва салқин ичимликлар ишлаб чиқармоқда. Бундан ташқари

гилам тўқиш, кулолчилик, гишт ва бошқа қурилиш материаллари ишлаб чиқарадиган корхоналар ҳам фаолият кўрсатмоқда.

Даштобод ҳудудий саноат тугуни. Майдони:- 3,60 минг км.кв. Аҳолиси:- 210,0 минг киши. Маъмурий жиҳатдан Зарбдор, Зомин ва Янгиобод туманларини ўз ичига олади. Саноат тугуни транспорт тармоқларига яқинлиги билан ажралиб туради. Бу ҳудудда 15 дан ортиқ саноат корхоналари мавжуд. Қурилиш материаллари комбинати, пахта заводи, ун комбинати, электромеханика заводи ва бошқалар шулар жумласидандир. Ўрта Осиёдаги энг йирик Сирдарё ГРЭС нинг яқинлиги бу саноат тугунида келажакда кўп электр энергияси талаб қиладиган тармоқларни ривожлантириш имкониятини беради.

Учқулоч ҳудудий саноат тугуни. Майдони:- 9,90 минг км.кв. Аҳолиси:- 75,0 минг киши. Маъмурий жиҳатдан Фориш туманини ўз ичига олади. Бу ҳудудий саноат тугунининг ўзига хослиги шундан иборатки, вилоят территориясининг 55 фоизини эгаллайди. Қазилма бойликларга бой бу ҳудуд келажакда рангли металлургия саноатининг марказларидан бирига айланиши мумкин. Ҳозирги кунда фаолият кўрсатаётган Учқулоч кони рух, қўрғошин ва бошқа металлларни Олмалиқ тоғ-кон металлургия комбинатига хом-ашё сифатида етказиб бермоқда. Аниқланган базальт тоғ жинсининг катта миқдордаги захиралари ҳозирги замон технологиялари асосида турли хил нотўқима материаллар ишлаб чиқариш имкониятини беради. Бу борада Ўзбекистон-Украина «Базальт» қўшма корхонасини барпо этиш режалаштирилган. Оҳактошнинг катта захиралари мавжудлиги туфайли оҳак заводи фаолият кўрсатиб, пиширилган оҳак ва турли хил қурилишбоб маҳсулотлар тайёрланмоқда. Келажакда минерал хом-ашё, ер, меҳнат ресурсларидан янада оқилона ва унумли фойдаланиш асосида вилоят ишлаб чиқарувчи кучларини комплекс ривожлантириш ва уни Республика миқёсидаги ҳиссасини янада кўпайтириш назарда тутилмоқда. Вилоят саноатини

ривожлантиришда ўзига хос муаммолар ҳам йўқ эмас, фақат маҳаллий омиллардан оқилона фойдалана билиш, мавжуд муаммоларнинг ечимини топишга кўмаклашади. Мустақиллик шарофати билан мавжуд муаммолар ўз ечимини топмоқда. Вилоятда мавжуд саноат корхоналари мулкчиликнинг турли шаклларига ўтиши, бозор иқтисодиёти давридаги қийинчиликларни енгишга ёрдам бермоқда. Эндиликда вилоятимиз миқёсида саноат корхоналари қурилишига кўпроқ эътибор берилмоқда. Вилоятнинг қишлоқ жойларида халқимиз азалдан шуғулланиб келган гиламчилик, дурадгорлик, ёғоч ўймакорлиги, сандиқсозлик, бешиксозлик, кулолчилик, пичоқчилик, зардузлик каби хунардмандчилик турларини янада ривожлантириш мақсадга мувофиқдир.

ВИЛОЯТ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ

Вилоят миқёсида табиий ресурсларнинг, жумладан унумдор ер ресурсларининг кўплиги қишлоқ хўжалигини комплекс ривожлантиришда катта имкониятлар яратади. Кейинги йилларда мавжуд имкониятлардан тўлалигича фойдаланиб, вилоят миқёсида пахтачилик, ғаллачилик, пиллачилик, чорвачилик, мева, узум, сабзавот ва полиз маҳсулотлари етиштириш тез суръатлар билан ўсмоқда. Вилоятда қишлоқ хўжалик соҳаларини ривожлантириш ўзига хос хусусиятларга эгадир. Бу албатта табиий шароит, рельеф, иқлим, тупроқ шароити, меҳнат ресурслари ва бошқа табиий омилларга боғлиқдир. Охириги йилларда мамлакатимизнинг ҳамма жойларидагидек вилоятимиз миқёсида ҳам агросаноат мажмуаси вужудга келтирилди ва у қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштириш ҳамда истеъмолчиларга етказишда муҳим рол ўйнамоқда. Бутунги кунда бу соҳада вилоят иқтисодий фаол аҳолисининг 67 фоизи банддир. Кейинги йилларда вилоят қишлоқ хўжалигида унинг иқтисодий ва ижтимоий муносабатларида жиддий ўзгаришлар рўй бермоқда. Жамоа, давлат хўжаликлари, ижара-ширкатлар бирлашмалари маълум

сабабларга кўра тутатилиб, ерлар фермер хўжаликларига бўлиб берилиб фермер хўжаликлари уюшмалари ташкил этилмоқда. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштириш контрактация-шартномалари асосида ташкил этилиб, давлат харид нархлари замон ва бозор иқтисодиёти талаби даражасига кўтарилмоқда. Илмий асосланган алмашлаб экиш тизими жорий этилиб, пахта яккахокимлигидан қутилиш чора-тадбирлари кўрилмоқда. Вилоят ер юзасининг тузилиши қишлоқ хўжалик соҳаларининг ихтисослашувига олиб келган. Бахмал, Галлаорол, Зомин, Фориш ва Янгиобод туманларида чорвачилик, боғдорчилик, узумчилик ва деҳқончилик устун турса, Мирзачўл, Дўстлик, Пахтакор, Зафаробод, Зарбдор, Арнасой ва Жиззах туманларида асосан пахтачилик, полиз экинлари етиштириш, пиллачилик ва бошқа соҳалар устунлик қилади.

Қишлоқ хўжалигига яроқли ерлар 1290,5 минг гектарни ташкил этади. Булар ҳайдаладиган ерлар, яйловлар, пичанзорлар, боғлар, токзорлар, тутзорлар ҳамда узумзорлардан иборат. 850 минг гектардан ортиқроғини яйловлар, 9400 гектар боғлар, 8000 гектар узумзор, 2500 гектар тутзор шулар жумласидандир. Қўриқхоналарга айлантирилган майдон вилоятимиз миқёсида 100 минг гектардан кўпроқдир. Вилоят ўрмон хўжалиги ихтиёрида эса 165 минг гектарга яқин ер майдони мавжуд. Ҳайдаладиган ерларнинг умумий майдони 453 минг гектарни ташкил этиб, шундан 250 минг гектардан кўпроғи суғориладиган обикор ерлар, қолган 203 минг гектари лалмикор ҳисобланган. Суғориладиган ерлардан олинадиган қишлоқ хўжалик маҳсулотлари лалмикор ерларниқига қараганда 5-6 маротаба кўпдир. Статистик маълумотлар бўйича 2003 йил вилоятимиз миқёсида 9,6 мингдан кўпроқ фермер хўжаликлари фаолият кўрсатиб, улар ихтиёрида 236 минг гектар суғориладиган ва 212,5 минг гектар лалмикор ерлар ҳамда яйловлар мавжуд. Давлат тасарруфидаги ерларни нодавлат ташкилоти ҳисобланган фермер хўжаликларга бўлиб берилиши фермер хўжаликларга ўзларининг ички имкониятларидан тўлароқ

фойдаланишга, етиштирган маҳсулотларнинг бир қисмини шартномавий нархда сотиб қишлоқ хўжалик техникаларини сотиб олишда, бозорларни ўз маҳсулотлари билан тўлдиришда ҳамда эркинроқ фаолият кўрсатишига кенг имконият яратади. Вилоят табиий шароити иссиқсевар экинлар, айниқса пахтадан мўл ҳосил олиш имконини беради. Пахта хом ашёси вилоят товар маҳсулотининг асосий қисмини беради. Мавжуд 12 та тумандан 8 таси пахтачиликка ихтисослашган. Дўстлик, Пахтакор, Мирзачўл, Жиззах туманлари йирик пахта етиштирадиган туманлар ҳисобланади. Пахтачиликни саноат асосида ривожлантирилиши натижасида вилоят ҳудудида пахта хом ашёсини тўла қайта ишлайдиган пахта тозалаш корхонасидан бошлаб, то ип йигирув ва тикувчилик фабрикаларигача бўлган корхоналар мажмуаси барпо этилган. Вилоят далаларида ҳар йили мўл пахта ҳосили етиштирилмоқда. Масалан, 1995 йил - 271,4 минг тонна, 2000 йил 282,0 минг тонна, 2003 йили 293,0 минг тонна пахта хом ашёси етиштирилди. Пахта экиладиган майдонларга эътибор берадиган бўлсак, у йилдан-йилга камаймоқда. 2002 йили 1995 йилга нисбатан 2,5 минг га камроқ пахта экилган. Пахта майдонларининг камайтирилиши биринчидан, Шўролар давридан қолган пахта яккахокимлигига барҳам берилишига қаратилган бўлса, иккинчидан, пахтадан бўшаган майдонларга галла экилмоқда. Қолган қисмидан вилоят аҳолисини сабзавот, картошка полиз маҳсулотлари, узум ва мевалар билан таъминлаш мақсадида фойдаланилмоқда. Ер структурасини яхшилаш мақсадида агротехника қойдаларига асосан пахта ва галлани алмашлаб экиш йўлга қўйилмоқда. Пахта майдонларининг камайтилишига қарамасдан унинг вилоят миқёсида етиштириш, ҳосилдорликнинг кўтарилиши ҳисобидан кўпаймоқда. Ўртача ҳосилдорлик ҳар-бир гектар ердан вилоят миқёсида 2000 й 21,0 ц, 2003 й 24,0 ц ни ташкил этган.

Муҳими шундаки, пахтачилик интенсивлашиш йўлига кириб, асосий эътибор ҳосилдорликни оширишга

қаратилган. Вилоят пахтачилиги олдида бир қатор муаммолар мавжуд, улардан энг муҳимлари пахтани вилоятимиз иқлими шароитига мос, тез пишар ва серҳосил навларини яратиш, ишлаб чиқарилаётган пахта толаси сифатини яхшилаш, илмий нуқтаи назардан асосланган алмашиб экишнинг жорий қилиш, пахтачилик билан шуғулланадиган хўжаликларни замонавий, юқори унумли техникалар билан таъминлаш, етиштирилаётган пахта таннархини тушириш, зарурий минерал ўғитлар билан тўлароқ таъминлаш шулар жумласидандир. Маълумотлар шуни кўрсатмоқдаки, охириги йилларда вилоят миқёсида ғаллачилик тез суръатлар билан ривожланиб, давлатимизнинг ғалла мустақиллигига эришишига муносиб ҳисса қўшмоқда. Вилоят миқёсида суғорма ва хусусан лалмикор ғаллачиликни ривожлантириш учун катта имкониятлар мавжуд. 2000 йили вилоят бўйича 217,7 минг тонна, 2003 йили 269,0 минг тонна ғалла етиштирилиб, давлатта сотилган. Республика Президенти фармойишига асосан етиштирилган ғалланинг 25 фоизини давлат харид нархи асосида, 25 фоизини шартномавий нархларда сотиб олиниб, қолган 50фоизини хўжалик ихтиёрида қолдирилмоқда. Бу албатта аҳолини ғалла билан таъминлашда катта кўмак бермоқда. 1995 йили вилоят бўйича ғалланинг ўртача ҳосилдорлиги 32,0 ц ни ташкил этган бўлса, 2003 йили бу кўрсаткич 35,0 ц ни ташкил этди. Дўстлик, Мирзачўл ва Жиззах туманларида ўртача ғалла ҳосилдорлиги вилоятнинг ўртача кўрсаткичидан юқорирокдир. Эндиликда вилоят нафақат ўз эҳтиёжини тўла таъминлайди, балки ортиқча ғаллани Республикаимизнинг бошқа вилоятларига етказиб бермоқда. Вилоятда ғаллачилик ривожлантирилиши билан бир қанча муаммолар ўз ечимини топиши мумкин:

1. Ғалла экилган майдонларни кўпайтириш орқали сув танқислигини енгиш мумкин, чунки куз, қиш ва баҳор мавсумининг бошланишида ғаллани қондириб суғоришда етарли, пахтага сув зарур бўлган ёз ойлари ғаллани ўрим-йигим даврига тўғри келади.

2. Мутахассисларнинг ҳисоб-китобларига қараганда ғаллачилик, пахтачиликка нисбатан 20 барабар кам ҳаражат ва меҳнат талаб қилади. Бундан ташқари ғалла қатор ораларига техника билан ишлов беришга ҳожат йўқ.

3. Ғалла йиғиштирилиб олинган майдонларга такрорий экин полиз маҳсулотлари, сабзавот, маккажўхори, кунжут ва бошқа бир қатор экинларни экиш мумкин, бир йилда икки марта ҳосил олиш имконияти пайдо бўлади.

Вилоят ғаллакорлари олдида ҳам бир қатор муаммолар мавжуд ва уларни ҳал этиш бугунги ғаллачилигимиз олдида турган долзарб масалалардан ҳисобланади: Ғаллаорол туманида Республика ғаллачилик институти филиали мавжудлиги ва мазкур институт олимлари томонидан вилоятимиз табиий шароитига мос келадиган серҳосил, касалликларга чидамли маҳаллий навлар яратилганлигига қарамасдан вилоятда ғаллакорларни уруғлик билан таъминлаш имконияти йўқ. Ҳар йили уруғлик ғалла Андижон вилоятидан келтирилмоқдаки, бу ғалла таннархига салбий таъсир кўрсатмоқда. Пиллачилик вилоятда энг қадимги тармоқлардан биридир. Пиллачиликда юқори сифатли қурт уруғи тайёрлаш ҳамда ипак қуртини парваришлаш учун керакли тутзорларни барпо қилиш катта аҳамиятга эгадир.

Мавжуд тутзорлар йилига вилоят миқёсида 10 минг қути ипак қурти парвариш қилиш имкониятини беради. Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, охириги йилларда тутзорларни кўпайтиришга камроқ эътибор берилаяпти, айрим ҳолларда тутзорлар кесилмоқда. Бир кг пилла етиштириш учун ўрта ҳисобда 18-20 кг тут барги сарфланишини ҳисобга оладиган бўлсак тутзорлар алоҳида эътибор ва парваришни талаб қилади. 1995 йилда вилоят бўйича 907 гектар тутзорлар бўлган бўлса, 2002 йилда 1050 гектарни ташкил этади. 2002 йил 7333 қути ипак қурти парвариш қилиниб ундан 440 тонна пилла хом ашёси тайёрлашга эришилди, ўртача бу ҳар қутидан 60 кг демакдир. Келажакда вилоятда хусусан Зомин, Бахмал, Фориш, Жиззах ва Ғаллаорол туманларида пилла етиштиришни янада кўпайтириш имкониятлари

мавжуд. Бу туманларда нафақат тут плантациялари мавжуд, балки катта тажрибага эга малакали иш кучи ҳам бор. Вилоятда етиштириладиган пиллани қайта ишлайдиган корхоналар етарли эмас. Мавжуд «Кумуш тола» Ўзбекистон-Тожикистон қўшма корхонаси имконияти чекланган. Шу сабабдан бу соҳадаги корхоналар сонини кўпайтириб вилоятда ишлаб чиқарилаётган пиллани бошқа жойларга жўнатмасдан, тўла ўзимизда қайта ишлаш лозим. Бу албатта янги иш ўринлари ва қўшимча даромад демакдир. Боғдорчилик ва узумчилик вилоятимиз қишлоқ хўжалигини муҳим тармоқидир. 2002 йилги маълумотларга қараганда вилоят ҳудудида 9,4 мингга мевали боғлар ва 7,9 мингга узумзорлар мавжуд бўлган. Вилоят табиий шароити ва ҳалқимизни асрлар давомида тўплаган бой тажрибаси бу соҳани янада ҳам ривожлантириш имконини беради. Адирлар тоғ этаги зоналари боғдорчилик ва узумчилик учун қулайдир, шу сабабдан бу жойларда ихтисослашган фермер хўжаликларни ташкил этиш ва уларга банклар томонидан имтиёзли кредитлар олиш учун кўмаклашиш лозим. Зомин, Бахмал, Ғаллаорол, Фориш туманларида бу соҳада катта имкониятлар бор, хусусан Бахмал тумани «Беш юлдуз» олмалари билан Фориш тумани олий навли майизи билан машхурдир.

Эндиги навбат бу соҳага инвестицияларни кўпроқ жалб қилиб, кичик-кичик қадоқлаш, қайта ишлаш технологияларни келтириш ва уларни истеъмолчиларга етказишдан иборатдир. Мутахассисларнинг ҳисоб-китобларига қараганда вилоят иқлим шароити анорзорлар барпо этишга ҳам имконият беради. Шундай экан вилоят бозорларида Қашқадарё (Варганза) ёки Фарғона (Қува) анорларини эмас, балки Жиззахда етиштирилган анорлар кўпроқ пайдо бўлса айни муддао бўлур эди.

Вилоят полиз маҳсулотлари, сабзавот ва картошка етиштириш учун ҳам етарли имкониятларга эга. Арнасой, Дўстлик, Зафаробод, Пахтакор, Зарбдор туманлари полиз маҳсулотлари, Зомин, Бахмал, Ғаллаорол туманлари картошка, Жиззах тумани сабзавотчиликка қулайдир.

Жиззахнинг қовунлари хуштаъмлиги-ю, хушбўйлиги билан алоҳида ажралиб туради. Полиз маҳсулотлари билан нафақат вилоят аҳолисини таъминлаш, балки бошқа вилоятлар, ҳатто чет мамлакатларга чиқариш имкониятлари мавжуд.

Вилоят маркази Жиззах шаҳрига яқин жойлашган хўжаликларни сабзавотчиликка ихтисослашиш мақсадга мувофиқдир. Паррандачилик вилоятда ривожланиб бораётган тармоқлардан бири бўлиб, асосан тухум ва пархезли гўшт етиштиришга мўлжалланган. Етти хазинадан бири ҳисобланган паррандачилик Ғаллаорол, Зафаробод, Жиззах туманларида саноат асосида йўлга қўйилган бўлиб, уларнинг сони 2002 йилда 420 мингга ташкил этган. Вилоят миқёсида 1995 йил 5,3 млн дона тухум олинган бўлса, 2002 йил бу кўрсаткич 6,1 млн донани ташкил этган. Келажақда бу соҳада ҳам тажрибаси катта бўлган ривожланган чет мамлакатлар билан ҳамкорлик алоқалари ўрнатилиб тухум ва пархез гўшт етиштириш яна ҳам кўпайтирилса мақсадга мувофиқ бўлар эди. Вилоят қишлоқ хўжалигида чорвачилик хусусан қорамолчилик ва қўйчилик катта ўрин тутди. Мавжуд табиий шароит тоғ ва тоғ олди зоналарда Бахмал, Зомин, Ғаллаорол, Янгиобод туманларида ўтлоқ яйловлар мавжудлиги сабабли қорамолчиликни, дашт ва чўл зоналарида қоракўл қўйларни боқишга имконият беради. Вилоятда мавжуд чорва фермерларнинг асосий қисми хусусийлаштирилган бўлиб, фермерлар ихтиёридадир. Статистик маълумотларга кўра вилоятимиз миқёсида 1995 йил 245,0 мингга қорамол, 655,0 мингга қўй ва эчкилар мавжуд бўлган бўлса, 2002 йилга келиб қорамоллар 280,2 мингтани, қўй ва эчкилар эса 800,0 мингтани ташкил этган. Сўнгги йилларда алмашлаб экиш яхши йўлга қўйилганлиги сабабли сувли деҳқончилик қилинаётган туманларда ҳам гўшт ва сут учун қорамол боқиш имконияти пайдо бўлмоқда. Гўшт етиштириш учун парвариш қилинадиган «Санта-Гертруда» қорамол зоти нафақат вилоятимизда балки, Республикамизда ягонадир. Вилоят ҳудудини 50 фоизидан кўпроғини эгаллаган Фориш тумани яйловларида

қоракул қўйлари сонини 350-400 минг етказиб йилига 100 минг донадан кўпроқ қоракул териси тайёрлаш имкониятлари мавжуд. Қоракул терига ва ундан тайёрланаётган маҳсулотларга талаб нафақат вилоятда балки, Республика ва хорижий мамлакатларда ҳам ошиб бормоқда. Вилоят ҳудудидаги Айдаркўл ва Тузкон кўллари балиқчиликни ривожлантиришда муҳим манба ҳисобланади. Мутахассисларнинг таъкидлашича, йилига бу кўлларда 120-130 тоннагача зоғора, товонбалиқ, судак, лаққа ва бошқа турдаги балиқлар овланиши мумкин. Бу балиқ маҳсулотларига бўлган аҳоли эҳтиёжини нафақат қондиради, балки қўшни вилоятларга, жумладан пойтахт Тошкент шаҳар бозорларига ҳам балиқ маҳсулотларини етказиб бериш имкониятини беради. Вилоятда кўпроқ ўсимликхўр балиқлар турини кўпайтириб, мавжуд сув ҳавзалари, канал ва коллекторларни ўтлардан тозалашда биологик мелиоратор сифатида фойдаланса бўлади.

Вилоят қишлоқ хўжалигида иқтисодий ислохотлар янада чуқурлашиб, ерга бўлган муносабатлар ўзгариб турли шаклдаги мулкдорлар пайдо бўлмоқда, бозор иқтисодиётига хос ўзаро рақобат кучаймоқда. Шу сабабдан майдон бирлигидан, агротехника воситаларидан кўпроқ фойдаланиш, чорва молларининг кўпроқ маҳсулдор зотларини яратиш бугунги кун талабидир. Қишлоқ жойлардаги табиий имкониятлардан тўла ва унумли фойдаланиб, вилоят қишлоқ хўжалигида ислохотларни чуқурлаштириш, мулкчиликнинг турли шакллари, жумладан нодавлат секторини мустахкамлаш, қишлоқ жойларда янги саноат корхоналарини барпо этиш, аҳоли турмуш даражасини янада яхшилаш, бугунги куннинг долзарб вазифалари бўлиб қолмоқда.

ВИЛОЯТ ТРАНСПОРТИ

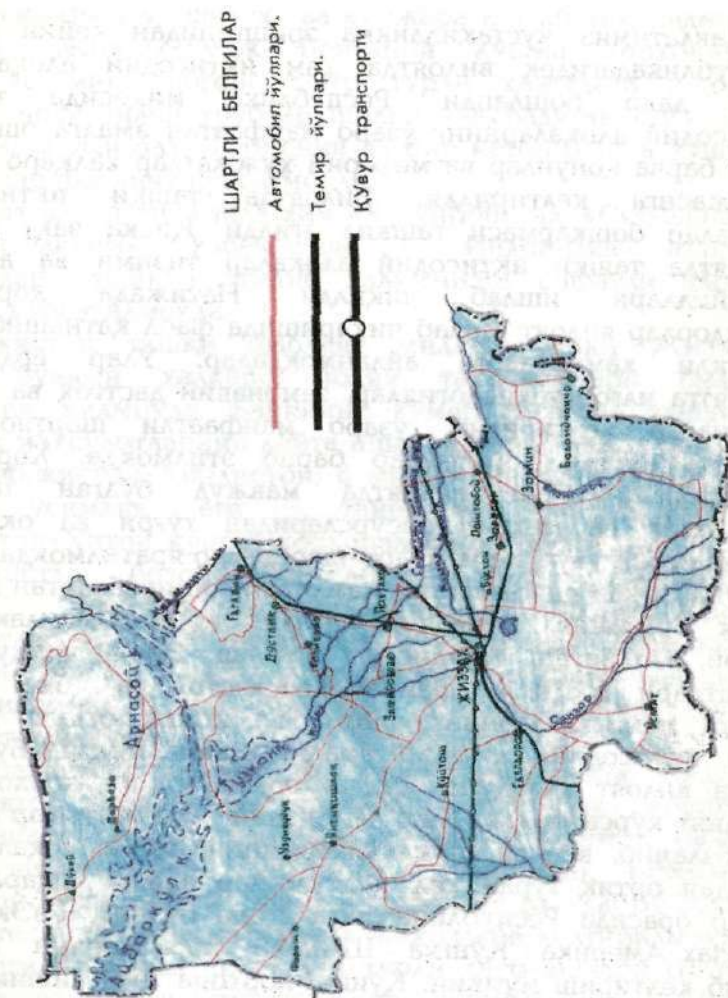
Маълумки транспортнинг тараққиёти ишлаб чиқарувчи кучлар ривожининг умумий даражасига ва илмий техник тараққиётига боғлиқ. Вилоятнинг барча халқ хўжалик тармоқлари қаторида транспорт ҳам ишлаб чиқарувчи кучларнинг жойлашиши ва ривожланишида ўз таъсирини кўрсатмоқда. Жиззах Республиканинг марказий қисмида жойлашганлиги сабабли транспортнинг ҳамма турлари бевосита вилоят ҳудуди орқали ўтади. Вилоятда темир йўл, автомобил, қувур, ҳаво, электрон ва бошқа транспорт тармоқлари мавжуд бўлиб, йилдан-йилга уларнинг моддий-техника базаси мустаҳкамланиб ва такомиллашиб бормоқда. Транспорт турлари орасида темир йўл транспортнинг алоҳида ўрни бор. Мавжуд темир йилларнинг умумий узунлиги 217 км ни ташкил этади. Вилоятта олиб келинаётган ва чиқиб кетаётган юклар, хом-ашё ва материалларнинг асосий қисми темир йўл орқали амалга оширилади. Бу транспорт тури ўзининг қулайлиги ва арзонлиги билан ажралиб туради.

Қўйтош вольфрам кони, Маржонбулоқ кон-руда комбинати, Учқулоч қўрғошин-рух кони маҳсулотлари темир йўл орқали тоғ кон саноати марказларига етказиб берилаётган бўлса, Жиззах-Тошкент йўналиши бўйича йўловчи ташийдиган поезд минглаб одамларни манзилига етказмоқда. Мавжуд темир йўлларнинг бир қисми электрлаштирилган. Автомобил транспорти кўпинча туманлараро ва шаҳарлараро юкларни ҳамда йўловчиларни ташиydi. Республиканинг барча вилоятларини ўзаро боғловчи катта Ўзбек тракти ҳам вилоятимиз орқали ўтади. Охириги йилларда автомобил йўллари қурилишига катта эътибор берилиб, кўплаб равон ва хозирги замон талабларига жавоб берадиган йўллар пайдо бўлмоқда. Жиззах-Ғагарин, Жиззах-Зомин, Жиззах-Фориш йўналишлари шулар жумласидандир. Узоқ яйловларда, чўл, адир ва тоғли жойларда автомобил транспорти асосий ҳаракат воситаси ҳисобланади. Бугунги

кунда вилоятимизда 20 дан зиёд автомобил корхоналари фаолият кўрсатиб келмоқда. Мавжуд йўлларнинг умумий узунлиги 2540 км дан кўпроқни ташкил этади. Кўплаб автокорхоналар давлат тасарруфидан чиқарилганидан кейин бу соҳада бозор муносабатлари ривожланиб, ўзаро рақобат муҳити пайдо бўлди. Бозор муносабатларининг шаклланиши автомобил транспортида сифатли ва арзон хизмат кўрсатишга олиб келди. Шу сабабдан вилоят миқёсида юк ва йўловчи ташиш 2002 йилда 1995 йилга нисбатан камида 25 баробар ўсишга эришилди. Хусусан, 2001 йилда ташкил этилган «ЎзЭксайдтранс» автокорхонаси Республикамиздаги «Самкочавто» қўшма корхонаси томонидан ишлаб чиқарилган «Отойўл» автобусларини кўплаб келтириб йўловчи ташиш муаммосини деярли ҳал қилди. Эндиликда бу бежирим ва шинам автобуслар йўловчиларга арзон ва сифатли хизмат кўрсатиб, вилоят маркази Жиззах шаҳрини ҳамма туман марказлари ва катта-катта аҳоли пунктлари билан боғламоқда. 1997 йилда Жиззах шаҳрида узунлиги 15 км бўлган троллейбус йўли ишга туширилган.

Вилоятда мавжуд бошқа транспорт турлари ҳам вилоят иқтисодиётининг ривожланишига, маҳсулот ишлаб чиқарувчи билан истеъмолчи ўртасидаги масофани бартараф этишга, ҳамда одамларга сифатли хизмат кўрсатишга қаратилгандир.

ЖИЗЗАХ ВИЛОЯТИ ТРАНСПОРТИ

ВИЛОЯТ ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ АЛОҚАЛАРИ

Давлатимиз мустақилликка эришганидан кейин бутун Республикадагидек вилоятда ҳам иқтисодий алоқаларда янги давр бошланди. Республика миқёсида ташқи иқтисодий алоқаларнинг ўзаро манфаатли амалга ошириш учун барча қонунлар ва меъёрий ҳужжатлар халқаро талаб даражасига келтирилди. Вилоятда ташқи иқтисодий алоқалар бошқармаси ташкил этилди. Қисқа вақт ичида вилоятда ташқи иқтисодий алоқалар тизими ва асосий тамойиллари ишлаб чиқилди. Натижада хорижий мулкдорлар вилоят ишлаб чиқаришида фаол қатнашиб тенг ҳуқуқли ҳамкорларга айланмоқдалар. Улар ёрдамида вилоятта илғор технологиялар, замонавий дастгоҳ ва асбоб ускуналар келтирилиб, ўзаро манфаатли шартномалар асосида қўшма корхоналар барпо этилмоқда. Хорижий инвесторлар учун вилоятда мавжуд бўлган табиий бойликлар ва меҳнат ресурсларидан тўғри ва оқилона фойдаланиш учун зарур шарт-шароитлар яратилмоқда.

Эндиликда ривожланган мамлакатлар ҳисобланган АҚШ, Буюк Британия, Германия, Италия қўшни мамлакатлар Хитой, Покистон, Ҳиндистон, Туркия, Эрон, ҳамдустлик давлатлари Россия, Украина, Қозоғистон ва бир қатор бошқа мамлакатларнинг фирма ва компаниялари билан яқин иқтисодий алоқалар амалга оширилмоқда. Бугунги кунда вилоят ҳудудида 50 дан ортиқ қўшма корхоналар фаолият кўрсатмоқда. Улар замонавий технологиялар билан жиҳозланиб, вилоят халқ хўжалигининг турли соҳаларида 100 дан ортиқ турли хил маҳсулотлар ишлаб чиқараяпти. Булар орасида Республикамизда ягона бўлган «ЎзЭксайд» Жиззах-Америка Қўшма Штатлар корхонасини мисол қилиб келтириш мумкин. Қўшма корхона 2000 кишини иш билан таъминлаб, ҳар йили халқ хўжалигига зарур бўлган 1,0 млн. дона кислотали аккумуляторлар ишлаб чиқариш қувватига эга. Корхона ишлаб чиқараётган маҳсулот нафақат ички бозорда харидоргир, балки қўшни ҳамдўстлик мамлакатларида ҳам унга талаб катта. Келажақда корхона

ўз фаолиятини янада кенгайтиришни режалаштирилган. Вилоят марказида қуввати 50 минг тонна чигитни қайта ишлаб ўсимлик ёғи, шелуха ва кунжара ишлаб чиқарадиган «Жибри» Жиззах-Буюк Британия қўшма корхонаси, йилига 40 минг поғоно метр турли ҳажмдаги юқори сифатли полиэтилен трубулар ишлаб чиқарадиган «Жиззах ЛРС Пласт» Жиззах- Германия ва бир қатор бошқа қўшма корхоналар фаолият кўрсатмоқда.

Вилоят алоқа тизимида ҳам «Ўздунробита», «COSCOM», «Жиззахтелеком» Ўзбекистон - Индонизия қўшма корхоналари ташкил этилиб халқимизга сифатли алоқа хизмати кўрсатилмоқда.

Ўзбекистон ташқи фаолият миллий банки Жиззах вилоят бўлими халқаро молия ташкилотлари билан ҳамкорлик қилмоқда. Банкнинг кўмаги асосида қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлайдиган «Бахмал Инвест ЛТД» Ўзбекистон-Ҳиндистон, 6 минг тонна чигитни қайта ишлаб, ўсимлик ёғи тайёрловчи «Мадинабону» Ўзбекистон-Хитой қўшма корхоналари маҳсулот бермоқда. Иқтисодиётда бозор муносабатларининг чуқурлашиб бориши вилоят корхоналарининг рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқаришга ундамоқда. Эндиликда вилоятда ишлаб чиқарилган маҳсулотларни нафақат Республикамиз ички бозорида балки кўпгина дунё мамлакатлари бозорларида ҳам кўриш мумкин.

Жиззах вилояти чет мамлакатларига пахта толаси, аккумулятор, полиэтилен трубулар, плёнкалар, қоракўл тери, озиқ-овқат маҳсулотлари экспорт қилаётган бўлса, четдан вилоятга кўп миқдорда турли халқ истеъмол буюмлари, замонавий саноат ускуна ва дастгоҳлари, электротехника ва радиотехника жиҳозлари келтирилмоқда.

Охириги йилларда вилоятдан турли касб эгалари бўлган ишчилар ва мутахассислар Корея Республикаси, АҚШ, Россия, Германия ва бошқа мамлакатларга бориб ишлаб келмоқдалар.

Жиззах Ўзбекистоннинг икки қадимий шаҳарлари ва туристик марказлари ҳисобланган Тошкент ва Самарқанд

оралигида жойлашганлиги бу воҳада ҳам туризмни ривожлантиришга имкон беради. Хусусан вилоят Ҳокимиятининг Амир Темур дарвозасини ободонлаштириш, туристлар дам олиб, томоша қиладиган ва туристларга хизмат кўрсатадиган иншоотлар қуриш тўғрисидаги қарори бунга мисолдир. Бундан ташқари вилоятнинг Зомин, Бахмал ва Фориш туманларида табиатнинг бениҳоя сўлим гўшалари борлиги, булоқлар, ғорлар ва тарихий обидаларнинг кўплиги туристик маршрутлар, дам олиш зоналари ҳатто алпинизмни ривожлантириш учун ғоят қулайдир, Қадимий Буюк Ипак йўли ўтган маршрутлар қайта тикланиб, чет эл туристлари келиб кетадиган маршрутлар қаторига киритилса, айти муддао бўлар эди. Бу соҳада албатта «Ўзбектуризм» миллий компанияси Жиззах вилоят бўлими катта имкониятларга эгадир.

Вилоятда амалга оширилаётган барча иқтисодий алоқалар чет эл инвестицияларини кўпроқ жалб қилишга, рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқаришга, саноат, қишлоқ хўжалик, қурилиш соғлиқни сақлаш, маориф, спорт, туризм ва бошқа соҳаларни ривожлантиришга қаратилган бўлиб, бу келажақда вилоятни эркин иқтисодий зонага айлантириш имконини беради.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Каримов. И. А. Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида. Т. «Ўзбекистон» 1995 йил.
2. Алибеков Л. А. Нишонов С. А. Природные условия и ресурсы Джизакской области. Т. «Ўзбекистон» 1978 йил.
3. Алибеков Л. А. Нишонов С. А. Табиатни муҳофаза қилиш ва табиий ресурслардан рационал фойдаланиш. Т. «Ўқитувчи» 1982 й.
4. Асанов Г. Набихонов М. Сафаров И. Ўзбекистон иқтисодий географияси. Т. «Ўқитувчи» 1994 йил.
5. Баратов П. Ўзбекистон табиий географияси. Т. «Ўқитувчи» 1996 йил.
6. К. Қурбонов. Территориальное организация сельскохозяйственного производства. Т. «Ўзбекистон» 1984 йил.
7. С.А. Нишонов Жиззах области. Т. «Ўзбекистон» 1980 йил.
8. Солиев А. Махаммадиев Р. Иқтисодий география асослари. Т. «Ўзбекистон» 1995 йил.
9. Солиев А. ва бошқалар. Минтақавий иқтисодиёт. Тошкент. «Университет» 2002 йил.
10. Тошкенбоев А. Носиров У. Жиззах вилояти. Т. «Ўзбекистон» 1990 йил.
11. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Тошкент. 1997-2004 йил.
12. У. Олимов. Х. Хайдаров. Жиззах вилояти Жиззах - 1992 йил.
13. Ҳ. Ҳайдаров Жиззах. Тошкент. «Ўзбекистон» 1990 йил.

ЎЗУВЛАР УЧУН

МУНДАРИЖА

Кириш.....	3
Жиззах вилоятининг географик ўрни ва маъмурий бўлиниши.....	5
Табиат ресурслари ва унинг халқ хўжалигидаги аҳамияти.....	9
Вилоят аҳолиси ва меҳнат ресурслари.....	13
Вилоят шаҳар ва туманлари.....	19
Вилоят саноати ва қурилиши.....	30
Вилоят қишлоқ хўжалиги.....	35
Вилоят транспорти.....	43
Вилоят ташқи иқтисодий алоқалари.....	46
Фойдаланилган адабиётлар.....	49

Қ.Ҳакимов, М. Ғўдалов.

ЖИЗЗАХ ВИЛОЯТИ ГЕОГРАФИЯСИ

#

Муҳаррир: Н. Исматов
Техник муҳаррир: Э. Мукумов
Мусахҳиҳ: С. Усмонова

«Сангзор» нашриёти. 708000
Жиззах шаҳри, Сайилжойи кўчаси 4-уй.

Теришга берилди 25.02.2005. Босишга рухсат этилди 05.03.2005 й..
Қоғоз бичими 84 х 60 1/16.. Осфет усулида, 70 гр/ м2. . Ҳисоб-нашриёт 3,25
шартли босма табоқ, 019-бўйртма. 300 нусхада.

Жиззах шаҳри, «SjT» босмахонаси, А.Азимов кўчаси, 81 уй.
Тел: 8 (372) 22222-34